

MB
182.459

RÓZSA
GYÖRGY

Változatok
Ingres
hegedűjére
és Chagall-
inspirációk

ARGUMENTUM

Rózsa György

VÁLTOZATOK
INGRES HEGEDŰJÉRE
ÉS
CHAGALL-INSPIRÁCIÓK

Rózsa György

VÁLTOZATOK
INGRES HEGEDŰJÉRE
ÉS
CHAGALL-INSPIRÁCIÓK

Argumentum Kiadó • Budapest, 2001

A kötetet lektorálta
és az előszót írta
KABDEBÓ TAMÁS

HB 182 459

2002

© Rózsa György

ELŐSZÓ

Elképzелhető, hogy vannak Magyarországon és külföldön, valamint olyanok az egyre szaporodó magyarul tudó külföldiek közül, akik vagy még nem hallották Rózsa György könyvtáros-szakkutató (néhánykor közíró) nevét, vagy összekeverik őt egy másik hasonlóval. Ezek, a kezükben levő könyv szerzőjéről ki nem találhatják, hogy egy elnyomhatatlan, kiradírozhatatlan férfi írásával van dolguk.

A könyv maga az ember, habár nem a teljes ember. A mitsem-sejtők a könyv elolvasásáig nem tudhatják, hogy egy nemzetközileg is fémjelzett (Genfben például éveken át dirigálta az ENSZ – a volt Népszövetség könyvtárát is) magyar szakértővel, fejlődő országokban többször megfordult szakirodalmi információs tervezővel és szervezővel van dolguk. És még a kötetet forgatva sem biztosak választásuk helyességében.

A prózai-részben egy memoár író jelentkezik, nem teljes kört rajzol, hanem a kör egyes cikkelyeit. Az egyik ilyen cikkely egy internált fickóról szól, aki ugyan egyáltalán nem volt „népellenes” elem, de hát csinálhattak volna belőle. Megpróbálták alányomni – nem sikerült. Ráültek. S ahogy fölkeltek róla, mint a kelj-fel-jancsi: talpra állt. „Mélybeli” leírásai közül a kedvencem, amikor ez a tövis nélküli Rózsa és egy katolikus pap a dutyiban (Kistarcsán) mintegy karöltve sétálnak és egymásnak mondogatják az Arany János és József Attila verseket. Úgy vélem, bár ebben nem vagyok biztos, volt már ilyesfajta ember az Akadémián is. Toldira gondolok, nem Nagy Lajos izompa-csirtájára, hanem Vörösmarty barátjára. Nem léha összehasonlítás akar ez ellni, mint inkább a gondolatársítás egyfajta formája.

Aztán jelen van itt, e kötetben, egy olyan gondolkodó is – azt mondanám házi-bölcs, immáron a nyolcvankodásra képes –, aki minden fordulatra, esőre–szélre–napsütésre kiráz a kabátujjából egy-egy aforizmát, kanccsal szóviccet. A sok remekből számomra a legízletesebb a német süti: „pite schön”.

Lehetne elnevezni a kötetet „Madárbél és borzszőr”-nek is (a hegedűhúr egykoron abból készült, míg az ecset borzszőrből). Mindenképp azonban a könyv harmadik húrja: versezet. Itt is, mint Rózsa György megannyi műfajában az ötlet dominál. Ismerek olyan költőt, aki egy trilógiát összeírna ennyi ideából, ideagramból, bökversből és szélsőségeket kifigurázott rímbe szedett iróniából – no meg erotikából. Nagy szellemek, persze, találkoznak. Ugyanaz az ötlet másnak is eszébe juthat, sőt, más köntösben hősünknek magának is. Tehát nagy szellemek néha önmagukkal is találkoznak.

Minthogy szerencsém volt Rózsa Gyurit könyvtáros kortefa korából is ismerni, ki kívánczik belőlem annak a tulajdonságának a kiemelése, hogy olykor kiesik közvetlen szuperhumánus szerepéből. Nem mindig egyformán türelmes, átvitt értelemben akár elakadémikusságnak is tekintve az általa visszatartónak vélt erőket. A közvetlenség a „madárbél” könyvek egyik alaptulajdonsága. A másik, az írásokban meg-megnyilvánuló laterális gondolkodás. Olyan ez, mint amikor valaki úgy megy föl az emeletre, hogy minden második lépcsőfokot átugorik.

Szerzőnk elmondja, hogy könyve egyfajta Ingres hegedülés, vagyis egy más szakot (amire nincs ipara) művelő auctor te-remtménye. Könyve szerteágazó műfajára nincs is igazán jó magyar kifejezés. Bár szerzője mű-kedvelő, könyve nem mű-kedvelő; ez a szerző olasz értelemben dilettante. Hogy is vagyunk ezzel? Benvenuto Cellini arany és ezüstműves volt, aztán, mint dilettante, megírta önéletrajzát. Rózsnál ez még hátra van, ebből csak a finom előételt kapjuk meg, vagy ahogy

a spanyol mondaná: tapas-t. Cellini kemény dolgokról ír, job-
bára keményen. Rózsa kemény dolgokról is igen szórakoztató-
an; néha úgy olvasom, mintha egy szellemes keresztrejtvényt
fejtenék. A csattanóra a térdemre csapok.

Így lesz a könyve *divertimento*, de olyan, mint ami egyensúly-
ban tart, mint a tó színén sikló vitorlást a tőkesúly.

Ez a tőkesúly a „morzsányi” komolyság. Idézek:

„Magad vagy,
csepp morzsa
arcodra ragadva.
Ki szólna?
Ki veszi észre?
Így lát rá
csepp
az észre.”

Nos, kedves olvasó, én észrevettem és szóltam. Most rajtad
a sor, olvasd el az egészet!

Kabdebó Tamás

The first part of the paper discusses the importance of the study of the history of the United States. It is argued that the study of the history of the United States is essential for a full understanding of the country and its people. The second part of the paper discusses the importance of the study of the history of the United States. It is argued that the study of the history of the United States is essential for a full understanding of the country and its people.

The third part of the paper discusses the importance of the study of the history of the United States. It is argued that the study of the history of the United States is essential for a full understanding of the country and its people. The fourth part of the paper discusses the importance of the study of the history of the United States. It is argued that the study of the history of the United States is essential for a full understanding of the country and its people.

BEVEZETŐ ÉS KÓSTOLÓ

Az Ingres-hegedűn a játék skálája igen széles. A tematikai és műfaji változatosságról kóstolók az alábbiak.

Egyfajta *humanista credo* az első:

Chagall inspiráció

Jézus

Jehova

Mohamed

és Buddha

egymás kezét fogja.

A tudományos-gazdasági *modernizációt* érinti egy másik:

IQ-növekedés

Minden chippel

néhány gondolattal

több csiripel.

Földrajzi inspiráció

Kedvelt délszláv gyümölcs:

Gránátalma.

Egy-egy *ideagram* (szerzői fogalom) és *gnóma*:

Andrássy út 60:

Valóságos remegmű.

A balfácánokat jobb-fácánok követik?

Az aforizmákból:

Abszolút magányosság: ha halálakor valaki saját maga fogja le szeméit.

A pikánsokból:

Bugyuta férfvallomás
Feneketlenül
szeretlek

Az egzotikusokból:

Sűrű lián, inda
fényt nem ereszt,
megborzongok, mintha
sámánkézben lenne
egy lándzsakereszt.

Használati utasításként: játékosság, irónia, olykor tiszteletlenség, olykor pikantéria, többnyire lefordíthatatlan szójáték, riportok – „ahol a magyar is ritkán jár” – egzotikus országokról, enyhén fűszerezett erotika, ideagramok, békévé oldott viszszaemlékezések váltják egymást. Ami mindezekben közös, az a túlfűtöttségektől, de nem a csipkelődésektől mentes tolerancia.

A kötet elsősorban a jókedvet, derűt vállaló, az „ahogy lehet” szemléletű olvasókhoz szól.

I.

AFORIZMÁK A KÖZÉLETRŐL ÉS KÖZÉRZETRŐL

fej(ezet) bevezető:

„A vakbűség a tudatlanok egyetlen áruba bocsátható értéke.”

Az aforizma gondolatsűrítő prizma.

Három olyan dolog van, amivel senki nem lehet teljesen őszinte: a politika, a szerelem, az élet- és az önéletrajz-írás.

Az érzelmi kötöttség mindig belejátszik és homályosabbá teszi a gondolkodást és az akaratot.

A nagy esőkből régióként és koronként különböző mértékben mindenkire esik néhány csepp, de milyen csatornából?

Akik a szabadságot a szuronyok hegyén kapták, azok azt sem felejtik el.

A legkeservesebb fejbevágás az, amikor a zászlóvivőt saját zászlájával vágják fejbe.

Minden prófécia legnehezebbike a múlt előrelátása.

A váteszekkel túlterhelt országok történelmileg többnyire szerencsétlenek.

Történeti változásokkor: jelenében a múltja, a jövőjét főleg ez sújtja.

Van, akit kétszer is lelepleznek a nyilvánosság előtt: először bajkeverőként, majd az emlékművét leplezik le.

A mártírokat nem lehet konjunkturalisan tisztelni.

A hóhérok és az áldozatok koronkénti „történeti ügyeletessége”, erkölcsi és identitási pusztításhoz vezet.

Díjakat kik kapnak? Akiknek adnak.

Csak sok pénzzel lehet megvetni a jólétet.

Politikai pártok zászlájára ajánlott felírás: kalandorok kíméljenek!

Többnyire az kínál jövőbeni gazdagságot, aki már jelenleg élvezi azt.

A növekedés nehézségei nem mennek a nehézségek növekedése nélkül.

A bölcs tervezés a spontaneitást, a véletlent is „betervezi”.

Az ember természetétől fogva szemérmes: kéjt és kint behunyt szemmel él át.

Ami lélektanilag abszurdum, az többnyire gazdaságilag is az.

A gazdaságot nem a húzóágazatok, hanem a húzóemberek viszik előre.

Az ember születhet gyémántnak, de briliánssá csak csiszolódhat.

A hétköznapi gyermek járni tanul, a kiválasztott élenjárni.

A legjobban fűszerezett szentenciák sem ízlenek, ha tubusból nyomják ki őket.

A túlfűtötten vagy mélyhűtötten tálalt igazság nem kelendő.
A jövő fenyegetése a múlt fenyegetésével kezdődik.

Félelem és fájdalom a legősibb emberi érzések, a fejlődés végső célja ezek korlátozása.

A szerénységről többnyire nem tudni, mit takar, az ambícióról legalább azt tudni, hogy mit akar.

A becsületességnek van határa, a becstelenségnek nincs.

A gyáva legfőbb panasza: álmában is gyáva.

A minden részlettel való mindenkori egyetértés mimikri.

A történelemben a mézeshetek többnyire annyi ideig tartanak, mint az egyéni életben.

Egyetlen nemzetközi szervezet sem lehet jobb, mint fenntartó országai.

A legkeservesebb fejlődés a nyomorból a szegénységig vezet, innen a jólétig már könnyebb.

A kor, a szépség, a tehetség az ember legintimebb viszonya a természethez.

A kétely nem métely, még ha némely hatalom kétli és bünteti is.

Csak korlátoltan lehet korlátlanul hinni.

Nemcsak a dolgok, a történelem is gyűrődik.

Az üzletek előtti sorállás egyaránt jelenthet árubőséget vagy teljes áruhiányt.

A szabad előadás jelenthet rutinos szónokot, de analfabetizmust is.

A kudarc többnyire fattyú, apaságát tagadják, a sikernél tolonganak az apaság elismeréséért.

A történelem igazi formálói nem napidíjért teszik dolgukat.

Egyik legsúlyosabb történeti hiba: az ellenzéket összekeverni az ellenséggel.

A politikai érettség magas foka: nem mindenből politikai kérdést csinálni.

Borsón is lehet szépet álmodni, vallotta Plató és Madách – de nem tartósan és tömegesen.

Dőreség, de nem működik egy történelmet szabályozó KRESZ.

Az unokákról korán kell elkezdni gondoskodni, és hosszú ideig kell élni hozzá.

A legveszélyesebbek a politikai kaszkadőrök.

A nacionalista heccек előbb eszmeileg, idővel potenciálisan területileg csökkentik az országot.

Az övön aluli ütések nem az ökölvívásban, hanem a társadalomban a legártalmasabbak.

A hírverde termékei megközelítően olyan megbízhatók legyenek, mint a pénzverde cikkei.

A koordinálásban sosem a koordináltak, hanem csak a koordinálók elégedettek.

A lefüggönyözött autók többnyire lefüggönyözött szemléletet takarnak.

Vannak korok, midőn ki suttogni képtelen – hallgatni kénytelen.

Kodifikálják-e valaha nemzetközileg a talán egyik legfontosabbat: a tévedés jogát?

Nemcsak megszépítő messzeség van, hanem közelség is, ilyen a nő-férfi közelsége.

A feladatok az embert növelik, a távolságok a mesét.

Ami művészetben, tudományban teljesítményként nem jelenik meg anyagi formában, az nincs is.

Huszonöt éven felül az addig szépreményű tehetségnek már bizonyítania kell.

Minden tévelygés tévedés, de nem minden tévedés tévelygés.

A diktatúrák a szükséggazdálkodásban az öntudatra is kiterjesztenének egyfajta jegyrendszert.

Van olyan kor, amikor valakire azt mondják: „úgy néz ki, mint az élet”, de ez sértésszámba is mehet.

A denunciálás első foka az inszinuálás.

Az elvszerű csoportosulás és a klikk közötti különbség: a szemben álló csoportosulás a klikk.

Végzetes, ha egy társadalomban a hatalom szinonimájává a karhatalom válik.

Életfélelem és halálösztön küzd az emberben, nem pedig megfordítva.

Az állat gyanakszik, az ember inkább kételkedik.

Az öröm forrása változatos: sikertől és hagymától egyaránt lehet könnyezni.

A dogmatizmus egyfajta arisztokratizmus és messianizmus a népboldogításra: ugyanúgy jussának érzi „küldetését”, mint a feudális főúr az első éjszaka jogát.

Főleg a fejlett országokban, aki fiatalon nem írt verset, nem akarta felfedezni a világot, nem volt szerelmes, és – többnyire baloldali – ritkamadár-számba megy.

Semmilyen párttézis nem fétis.

Legnagyobb emberi kitüntetés számba megy, ha valakit úgy jellemeznek, hogy akár társbérletben is szívesen lalnának vele.

Kiveszőben a volt „Mária-Terézia-rendesek”, akik parancs ellenére hajtottak végre sikeres akciókat; ez is elmosódik az „új gazdaságban”.

A függetlenség egyik legszebb madara, amikor azt hallja az ember egy felkínált pozícióhoz, amit nem vállal: Te még megengedheted ezt magadnak.

A gazdasági és kulturális (politikai) embargó idején kitörési – nyugati kapcsolati lehetőségként Magyarországon is szükség volt ilyesmikre: ilyen volt a foci-aranycsapat, szellemileg pedig ilyennek is tekinthetők a többnyelvű tudományos acták.

Csak az nem kételkedik semmiben, aki nem hisz semmiben.

Az emberi életnek csak hogyanja van, miértje nincs.

Az eddigiek mellett (vallás, politika) megjelent egy új fundamentalizmus: az informatikai-internetes.

A világvallások mind túléltek a technikai fejlődést: az informatikán, az interneten a sor.

Az Észak-Dél nemcsak földrajzi és társadalmi vonatkozásban fontosak, hanem az emberi test területén is.

A pénzügyi devalválódásnál lényegesebb megállítani a társadalmi-emberi devalválódást.

A személyi csálhatatlanságot többnyire megelőzi valamilyen testületi csálhatatlanság.

Nem a kétségekből, hanem a kétségnélküliségből vezet az út a kétségbeeséshez.

A pályázatok olyanok, mint a szőnyeg alatti birkózás, csak a legvégén derül ki, kik gurulnak elő alóla.

Az idő gyógyít, de csúfít is.

A befektetés hosszú távon nem jó befektetés.

Sztálin az orosz birodalmat kiterjesztette és katonailag védetté, míg gazdaságilag és morálisan védhetetlenné tette.

A sztálinizmus egyike a legpesszimistább világnézetnek, főleg az erőszakban hisz.

Van-e gátja a renegátnak?

Az ideológiák különbözősége mindaddig nem háborús veszélyforrások vagy bűnök, amíg nem törekszenek abszolút uralomra.

A világ sajnálatosan olyan, amilyennek látszik.

Sok esetben nem elég tisztességesnek lenni, de állandóan küzdeni is kell ennek látszatáért.

Személyi identitási jegyekről, a nemzeti, vallási, politikai hovatartozásról csak az egyéni megítélés lehet jogosult.

A nemzeti jelző az angolban és franciában főleg országosat jelent.

A beteg nem olyan mint a vas, hogy addig kell „ütni”, amíg meleg. (Forrás: dr.Gy.Gy.)

„Jó munkád jutalma az üdülés” – beutalót kaptak pihenésre a sok évi kínzó „beutalás” után a műperek szereplői.

Létezik, bár a statisztikákban nem szerepel, a „túlvilági index” (a halálon túli élet kínálata): milliárdnyi ember pedig ezt tartja a legfontosabb mutatónak és az élet értelmének.

A győztes hadvezéreknek is vannak kudarcai: az okos erre is emlékezik a dicsőség napjaiban, az ostoba lenyakaztatja az emlékezőt.

Amint valaki úgy érzi, hogy társadalmi fontosságánál fogva jogosult bármilyen megtorlásban részt venni, minden gazságra képessé válhat.

Minden rendszerben vannak, akik csak részvényeseknek tekintik magukat, kizárólag az osztalék érdekli őket.

Fehérjeszegény társadalmakban mást értenek demokrácia alatt, mint a fogyókúrázókéban.

A füledtlen erotika olyan, mint a fületlen muzsika.

A számítógép fő tolvajkulcsa a fejlődésnek, míg a robotika munkanélküliséget is teremthet jámbor bika.

A „gaucheizmus” a leértékelt ideológiák boltja: kommunistaellenessége azonos a jobboldalével, demagógiája és erőszakossága a dogmatizmusával.

A forradalmi megmozdulások a történelem császármetszései.

A tabu érthetetlen, mert sérthetetlen.

Az információval szivacsként túllitatódott társadalomból rendkívül nehéz kinyomni a fölös vizet.

Az életben valószínűleg a legfontosabb, hogy valaki(k)nek a legfontosabbak legyünk.

Az abszolút magányosság: ha halálakor valaki saját maga fogja le a szemeit.

A vízben fuldoklót olykor fejbe kell vágni, hogy megmentse, de a fejbe vágás nem általános segítség.

Végső elidegenedés, amikor valakinek legalább annyira idegennek válnak az erényei, mint hibái.

Nem csak az igazságok, tartozékai is legalább olyan fontosak.

Az izgató- és a nyugtatószerek tömege a lelki élet műtrágyája, a vegyigyarak árasztják el vele a világot.

Az autógyarak új modelljeiket „ideges” motorral ajánlgatják, és a vezetőik?

Hitelt tehetősebbek kapnak, kisemberek inkább kölcsönt.

A „mindnyájan jól tudjuk” kijelentés általában azt jelenti, hogy valójában fogalmunk sincs, miről van szó.

Keserű bizakodás: szép jövő áll mögöttem.

Ha a világot nem is, legalább a körülöttünk levő darabkáit próbáljuk megjavítani.

Jövőös tantárgyjavaslat: társadalmi csomagolástechnika.

Korlát nélkül a szem csak néz, de nem lát.

A gyónás, vagy a kritika-önkritika nem helyettesítik az emberiséget és a jólétet.

Gyűrű és gyűszű egyaránt ékesítheti a női kezét.

Sértés egy nőre, ha csak női, és nem szakmai voltára figyelnek fel, ennél csak a fordítottja sértőbb.

Csak olyan nőt érdemes ragyogóan öltöztetni, akit ruha nélkül kívánnak látni.

A cirkuszban is az „untermannok” viselik a legnagyobb terhet, ám a tapsot a rájuk felkapaszkodottak élvezik.

A forradalmi érzület sokakat megérint, akárcsak a költészet, de ettől nem mindenki válik költővé.

A katedrálisok hátulról is szépek, akár a kíváncsú nők.

A gátlás akadályfutás a lélek mélyén.

Embereket nem lehet fitotronban növesztani.

A férfiak eszményeikért gyakran tűzbe mennek; a nők okosab-
bak, ők inkább az ágyba.

Az erkölcsrendészet az üzletszerű kéj elhárítója.

Fenntartás nélkül általában háromszor ismerik el az embert:
születésekor (az lenyűgöző), halálakor (általában csak a szépre
emlékeznek) és a szerelmi mámorban, amikor a legszebbekkel
ruházzák fel egymást a ruhátlan szerelmesek.

II.

IDEAGRAMOK ÉS GNÓMÁK

fej(ezet) bevezető:

*„Posztumusz díjak”
Sírba eresztett érdemkeresztek*

Kelet-közép-európai dilemmák és dilik

IQ-növekedés

minden chippel
néhány gondolattal
több csiripel

Farizeus

elszánt
álszent

Árubőség

vevő
vágó

Kéjenc

vágy
vevő

Fobász aszálykor

SOS
SŐS

Esti mese

gyermek
kedvelt
tvkenység

Árja párja

Üldözését várja?

Gnóma

bíz nem vers,
gnóma az

Persze

Nyilvánvaló dolgok
kimondásához
kinek van mersze?

Rágalom?

Hisz becsületét
csak rágszálom

Pszichológiai kiállítás

„Kitesszük a lelkünket”

Pang-e

Panglos
legjobb
világa?

Komputeresség

Mit fájlal
a fájl?

Rádió és tv-műsor

a miazma
híradó

Gyerekszáj
Csiribi-csiribát
cserél a zebra
pizsamát?

Orosz emigráns
Nyugaton
cukrászdában
egy pud
pudingot
rendel

Férfióhaj
gyógynövények
helyett
gyógynővéreket

Vae victis
„Eb ura fakó”
ide már csak
egy kupica
ciánkáli való

Memóriazavar
úgy vág az agya
mint a fenetlen borotva
néha zagyva

Hétvégi tulajdonos
lelke
a telke

Konzervatív sóhaj
máris
sok a
liberális

Világnóta
a NATO
évek óta
eddig,
meddig?

Csendőr
derék
deportőr

Változat
„Virágozzék ezer virág”
szálldosson ezernyi ökörnál

Arany 3 kérdőjellel

1. Etalon?
irány
arány
arany

2. Aranykor?
ha sok
az arany
akkor

3. Petrodollár örömök?
az arany
és Allah örök

Bejség
ha megszűnik,
beáll a bajság

Magyar irodalmi
keserű:
mikor, miért
víjjog a „vaskeselyű”?

Kevélyek között
gőgfürdőben

Helyünk
a világban,
de mit szól
a Világbank?

Hőstett
hogyan
jegyzik
a tőzsde?

Fehér vagy vörös
színdráma-
szindróma?

IMF-tanács
legyen sok
kalács!

Mamelukok
mindig
kegyetértően
bólintanak

Hírünk
mit
mond
a „Le Monde”?

Balkáni nemzetköziség
dühöngő
hiszternacionalizmus

Sajátos sértés
Hogyan ülhetett le
olyanvalakivel
tárgyalni, aki
magával leült?

Boldogok
a fehér
vagy vörös
Mayflower-utódok?

Történeti forgószélben
zörög-zizeg
sok
köpönyeg

Kisebbrendűség
hemungway

Tehetlenség
kínpotencia

Hamis döntés
alternatíva

Zűrszó
értekezleti összefoglaló

Dölyfös
úrválgodik

Koalíciós és ellenzéki
bajok:
orzók és torzók
az egymáshoz
tartozók?

Európa
a hozzá vezető
út-övezet
mely oldalán
kikövezett?

Európaizárlódás
Merci
mondja
Mokány Berci

Csácsenerok
Papagáj-kommandók

Polit-krimi
Kikre vár
újabb
rehabili?

A jó magyar
parasztporta
nem vágyik
paszportra?

Posztumuszdíjak
sírba
eresztett
érdemkeresztek

Centrum
Van-e valós
erős közép?
(Vagy olyan ez,
mint a B-közép?)

A balfácánokat
jobb-
fácánok
követik?

A rend
itt szilárd
a Faust-ban mondják
„Eladó az egész világ”

Kül-patrióta
a hazát szeretni
csak a határon túl
lehet határtalanul

Balsors (1)
sokan látják úgy,
s ezzel temetik,
a baloldal fogadása
korunk egyféle
szeplős fogantatása

Balsors (2)
sokaknak éhe:
a baloldalnak
véglegesen vége,
de mit mozgat
a történelem méhe?

Acsúrkodó pamflet
van-e sírásó
írás-sokk?

Mocskos mosás
időtlen
az agymosás

Fajtudós?
anti-etikus
ál-etnikus

Történelmi báj
a mindig átrajzolt
múltú délibábos
táj

Évszázados fobász
biztonságot szeretnék,
de hol van most
a szilárd fenék?

Galád kozmopolita
jobban érdeklik
bizonyos likak,
mint megannyi
pántlikak.

Garázda ateista
hagyott
csapott
papot

Retorika
konceptiók pereken
a legveretesebbek
a vallomások

Mindenkori
legpocskább módszer
a módszer,
nem mossa le
semmilyen
mosószer

Ki állítja
emberben
ki a fajtisztát?
a rasszista

Vasút
nagy baj
ha a menetrend
csak trend

A hidegháborúnak vége
a felforgatás
már nem
KGB- és CIA-
licencia

Az új főnöke
kérette és pech érte
siettében megbotlott
a saját nyelvében

Eretnekesség
a svédasztal
van tele
malaszttal

Andrássy út 60.
valóságos
remegmű

Mindenkori elit
csatakiáltás:
VIP-VIP
hurrá!

Fanatikus (1)
igéje
igájába
hajtana

Fanatikus (2)
hitem
higgyed!

Tolerancia
hited
hagyom

„Szocialista iparosítás”

Így igaz
kerek-perec:
az új kohókat is
szétégetik
a koholt percek

Ki hiszi

azt, hogy
a sokféle
diszkrimi csak
dísz-krimi?

A bugyuta

is tudja:
a „kap.” – „szoc.” – „kap.”
átmenetben mit vészel át
mi vész el,
mit kap és ad

Választáskor

Csak akkor szavazzatok
bármerre, ha bizonyos:
abból nem lesz egyszer
egypártrendszer

Kontrasztelekció
hatökörnek
hatáskör

1944-es remniszcencia

Még élek: félek
és újból teremnek
Kun- páterek?

A legbölcsebb tilalom

„Főre lépni
tilos”

Hierarchia-kresz

legvésezebb
színtévesztés
a szint-tévesztés

Ocska(k)

Ha vannak,
mik az okai?

Hol a boldogság

mostanában,
tán menedék
Utópiába?

(Forrás: M.I. filozófus)

III.

FÖLDRAJZI INSPIRÁCIÓK

fej(ezet) bevezető:

*„Munkásasszonyban
legjobb a belga proliné”*

Afrikában
malárialázban:
a Victoria-tóban
sok sós
hering
kering

Albánia
muzulmán a hithű
albán,
de a szívverése
bim-bum, balkán

Albionban
téli panasz:
ez a sok hó
jól befűtött
nekünk

Angol kocsmafi: publi

Ausztria
100 × szép
Hundertschön

Balkezes tibeti
Pancser láma

Belgium
Csupa csipke:
büszke rá,
az ország szíve csücske

Munkásasszonyban
legjobb a
belga proliné

Brazíl kincs
Platin-Amerika
(Forrás: R.D.)

Dél-Afrika
nemes búrja
ellenfelét
már nem
lövi-szúrja

Dél-Amerikában
(meg máshol)
gorillák
harcolnak
a gerillák
ellen.

Famagusta
végre egy jó
gusztusos hó-
hír Ciprusról

FÁK

(1) nem nőnek
még ott sem
az égig

(2) Női divatáruda
barisnyabolt

(3) Csillagvárosban
űrbajnokurak
Bajkonurban
(már csak k....k?)

(4) Kozmonautagőg
az igazi
űrhatnámság

(5) Gasztronom elírás
Élelmiszervolt

(6) Ukrajna
népe már nem
ugrabugrál,
de figyel,
mi van a Bugnál

(7) Csecsen terület
már a kis
csecsen is
fegyveresen
csüng a csecsen

(8) Kedvelt, édes kirándulás
a Szaharin-félszigeten

(9) Andalító
a Bajkál-tó

Hanoi
tán már csak mánia
hogy éhes a város
sok vén vietnámi

A „harmadik világ” öt tételben

1. tétel
étel

2. tétel
ház, fedéllel

3. tétel
öltözék-vétel

4. tétel
ivóvíz, egészséggel

5. tétel
műveltség, könyv-vétel

Hollandia
Jelképe a tulipán,
focijában Szurinám

India

- (1) A szahibnak
hűs alvás, reggelre
jegelt papaya
szolgám képére írott:
törne ki a nyavalya
- (2) A siránkozó hindu
valódi
nyavalyogi
- (3) Pária
se párja
se pártja
se partja
- (4) Zsugori hindiül
Ensz...t
eszi
- (5) Indus filozófia
Gurulás

Itália

- (1) Bár az isteni Lollo
ül a balján
makarónitól
izgul fel a talján
- (2) Basta
olaszul: elég.

Izráel

- (1) Bizarr:
hébe-hóba
egy héber
a hóban
- (2) Izráel támogatása
valódi
protek-
cionizmus
- (3) Szabad fordításban
a héber identiti
eszperantóul
judentiti
- (4) Panasz
Mene Tékel
kellene még
sékel

A japán

futónő
valóságos
illanó-kisasszony

Jugoszlávia

a nép összevissza lő,
a legrosszabb
az öngazgatásban
ami utána jő?

Kedvelt délszláv gyümölcs:
Gránátalma

Kínában
Pekingi buli:
teng-
leng
unott kuli

Közel-Kelet
(1) A hívők
Jom Kipur
és Ramadán
után
csillagkeltén
egyformán
mohón
gyújtanak rá
sietve-sután

(2) Béke
szálem
shalom
szlalom

Latin-Amerikában
fizessen Pino-chekkel

Lengyelország
saját farába
rúg a lengyel
rajta pedig
csillog a Soli-
darnosc-rendjel

Libéria
Nem kell
azért letolni
mert rajta
sok lakáj-fajta
holmi

Liechtensteini kaland
nagyon vad-űz

Magyarország
Elgondolkodtató,
hogy a sok ló, amire
Magyarország 400 éve tesz,
csatákban dicső-jó,
de háborúban,
békekötésben
nem befutó

Mongóliában
is van
Uram Botor

Muszulmániában
a fehér szahib
már nem úr
csak gyaur

Nairobi tranzit
Kenya új repterének
minden csínja
kevesebb
mint népének
kínja

Német süti:
Pite schön

Pandora
szerény,
velencényi
köztársaság

Portugál lakat
ilyen
szarazár
még nem
akadt

Prága
A „Kehely”-ben
Vodicska előtt
tíz sör, húsz knédli
Svejk sem számolja,
csak vidáman nézi

Romániai tegnapi ciki
a Szekaturitate

Spanyol kérdés:
Vajon még lesz
egy Velasquez?

Sri-Lanka
E dús szigeten:
a neve Ceylon
minden megterem
csak nem a nejlon

Szenegál
még szilárdan áll,
de Dakar
szépségéért volna be kár

Szlovákia
Milyen túróci
a túró?
Örvend neki a
bős(z) vasgyúró.

Thaiföld
Masszázs-
szalonjait
mindenhonnan
tesztelik
tisztelik

Törökország
főfőzőr
a tökfödő-
csősz

Körözés:
keressük élve vagy halva.

USA-címerben
igen
férfiás
a Kan-sas

IV.

TÖRTÉNETEK A MÉLYBŐL ÉS UTÁNA

fej(czet)bevezető:

„Öltözködjék a Bond Streetről”

A mélyből

1. Hol ültünk együtt komám?, és „Nem elég, hogy mondják...?”

Ez annak a bácskai öreg magyar parasztembernek, volt spanyol harcosnak az életútja, akinek szinte egy korszakot és embertípust summázó kérdése úgy szólt „Hol ültünk együtt komám?” A kérdés a Farkasréti temetőben hangzott el egy volt spanyol harcos temetése alkalmával. Pali bácsi (nevezzük így) amúgy kucsmásan tűnt fel nekem, ahogy a „szanatóriumban” (ez volt családi szóhasználatban a kisgyerek miatt egy ideig a kistarcsai internálótábor) ismerkedtem meg vele, ahol egy rövid ideig az egyik kisebb teremben együtt voltunk a 3. ezred körletében. Pali bácsi a Titóékat elítélő Kominform-határozatok után – ha nehéz szívvel is bár – e határozatokról nem egyértelműen foglalt állást, aminek következtében a hazai üldözések elől Magyarországra szökött. Itt, természetesen mint Tito kémét letartóztatták, internálták, majd bebörtönözték. Kistarcsai „séjour”-ja alkalmával jöttünk össze, és jó néhány emberi hitet melengető-vigasztaló napot-estét töltöttünk együtt, a hitvány-sovány vacsorakor közösen dúdoltuk a tőle megtanult „Mindegy mi van vacsorára, csak legyen a csutorába” dalocskát. Hosszú évek teltek el a farkasréti véletlen találkozásig. Odamentem hozzá, nem ismert meg. A számára úgy tűnik egyetlen hiteles fogódzó kérdést tette fel azonosításul „hol ültünk együtt komám?”. És sorolni kezdte a különböző országokban általa frekvált börtönöket, táborokat (meg egy-két hadszínteret is, ahol megfordult). Tarcsánál mondtam, tűz, tűz, ekkor felismert, és magához ölelt. A teljes azonosításhoz azért még – a helyhez és a szituációhoz ugyan nem illően – elszí-

szegtük a „Mindegy mi van vacsorára...” – Ez a találkozás eszembe juttatta a vizsgálati mechanizmus egyik jellemző vonását. Magamnak is volt tapasztalata arról az eljárásról, amit úgy lehet összefoglalni: *„nem elég, hogy mondják, még igaz is legyen?”* Az történt ugyanis, hogy többheti kihallgatási elégedetlenség után megérdeklődtek: Ha nem csinált semmit, miért van itt? Zavaromban, kínomban szinte öntudatlanul azt válaszoltam, hogy erre csak egy anekdota jut eszembe. Majd teszünk róla, ha még mindig mesélő kedvében van, de ugassa el az anekdotáját. Ez úgy szólt, hogy egy vidéki kisvárosban a rabbit felkeresi a hitközségi elnök a szombati istentiszteletet követően, hogy a hívők azt mesélik, a templom után kiült a tornácra pipázni. A rabbi esküszik, fogadkozik, hogy ez nem igaz, míg a hitközségi elnök erősítgeti a káromlás hírét. A vitát pedig eképpen zárja le: *„Mit akarsz, rabbi, nem elég a hír, még igaz is legyen?”* Azonnal visszavezettettek a cellámba, ahol fejjel a falnak dőlve hosszú órákat álltam, már láttam a piszkos fehér falon egy ló fejét is kirajzolódni. De vége lett. – Hát így kapcsolódik ez a történet Pali bácsiéhoz – *„nem elég, hogy mondják?”*.

2. Öltözködjék a Bond Streetről

Ez a szintén korjellemző történetecske is tarcsai fogantatású. Télen, teljesen lenge balatoni öltözetben (és még az is hiányos volt fehérenemű híján), ahogy a „hatvani” pince után a tarcsai „szanatórium” különszobába (újból magánzárkába) kerültem. Egy parancsnoki inspekción során történt, hogy valamiféle ruházatot kértem erősen hiányos téli garderobom kiegészítésére (és főleg a hideg miatt), mire a válasz az volt, nem akarok-e toronyórát láncsal. A parancsnok úrnak a társaságában levő orvos-tiszt mégis azt ajánlhatta sanyarú állapotomat látva, hogy valamelyest csak öltöztessenek ki. A főnapos-fogoly házimunkás este beadott egy szedett-vedett kimustrált rendőrköpenyt és egy foszlott inget. Ez utóbbin gomb sem volt és alig ment rám. Kikopogtam. A főnapos a kukucson keresztül suttogva megkérdezte, mit akarok. Visszasuttogtam minőségi kifogásaimat a beadott holmigról. És ekkor csodálatos – és később igaznak bizonyult – kérdés hangzott el: „ha Maga jól szeret öltözködni, miért ide jött és nem a Bond Streetre”. Tíz év múltán alkalmam lett meggyőződni a főnapos jó meglátásáról. Londonban ugyan először járva, első utam nem a British Museumba, vagy a Piccadillyre vezetett, hanem a Bond Streetre. Még abban az évben a május elsejei kivonulás alkalmával a felvonuló intézmények egyik zászlóvivőjében felismertem az egykori főnapost. A nevét természetesen nem tudtam, ő pedig nem ismerhette fel bennem a ruházatára kényeskedő madáríjesztőt, akit – mint a beszélgetés során kiderült – a sokat nyűglődő 8-asként tartottak számon. Megrökönyödött, amikor közöltem vele tapasztalati alapon kialakult elismerésemet judiciumáért. Nagy barátság lett a dologból. Az ő élete is kész regény, Pali bácsiéhoz hasonlóan, de csak a csücsülésben van azonosság. Az egyik regény egy autodidakta parasztemberé, aki

élete értelmét a forradalmi harcban látta, míg a főnapos a II. világháború alatt, ahhoz az úri középosztálybeli, kiváló köztisztviselői (Belügyminisztériumban szolgálatot teljesítő) kisebbséget alkotó réteghez tartozott, amelyik humanista, antifasiszta magatartásával becsületet hozott az országra. Így kereszteződött a nagy „ellenség”-kohóban autodidakta forradalmár parasztember, az úri középosztályhoz tartozó náciellenes köztisztviselő, marxizáló értelmiségi és még ki tudja, hányféle rétegből kikerült, pontosabban bekerült ember életútja (amiből nem következik, hogy a „másik oldal”-ról ne lettek volna benn szép számban volt SS-ek, nyilasok és hasonlók is).

3. Boldogság, avagy a bibi-ejbatí sztrájkok

históriája arról regél, hogy civil ember-és betűt-nem-látott fél-száz nap után hogyan jutottam olvasnivalóhoz egy utólag eszelősnek, de akkor nekem legtermészetesebbnek vélt akción véletlen jutalmaként. A „Hatvanban” ugyanis az intézményi vég-határozat aláírásakor (jogaimra történt kioktatásom után) alá-húztam, hogy fellebbezéssel élek 15 napon belül a belügymi-niszter úrhoz (a másik aláhúzási lehetőség a nem fellebbezek tudomásul vétele volt). Éppen születésnapom estéjén közele-dett vészesen a tízenöt napos határidő lejárta, és többszöri kérésemre sem kaptam lehetőséget a fellebbezés megírására. Anélkül, hogy azt hittem volna, hogy érdemi felülvizsgálati következménye lehetne a fellebbezésnek, mindenképp azt akar-tam, hogy legalább valamiféle írásos nyoma legyen annak, hogy nem értettem egyet a véghatározatban foglaltakkal (népellenes, vagy népi demokráciaellenes tevékenység – ha jól emlékszem). Más és egy külön história az, hogy egy éven át hogyan magya-ráztam magamnak, hogy miért is lehet indokolt „elkülöníté-sem” attól elvonatkoztatva, amiről vallatóim nem győztek meg (ím, mini-koestleriáda egy formája). Szóval, a kérdéses estén a csajkát úgy adtam vissza, ahogy beadták, és az őr kérdésére, hogy miért nem ettem, azt merészeltem válaszolni, hogy amíg a fellebbezést nem írhatom meg, nincs semmihez étvágyam. Az ilyesmire ugyan megvoltak a kényszerítő receptek (ezt csak utólag tudtam meg a fogdából kikerülve, hogyan, amikor már más foglyok közé kerültem a táborba), azonban szerencsémre úgy ítélték meg, hogy egyszerűbb egy bolond kérést teljesíteni, mint vasba venni, mesterséges táplálást alkalmazni, oly ártal-matlan és ostoba volt a kérés. Így hát az őr nemsokára beadott egy fecni papírt és egy ceruzacsonkot, jóindulatúan hozzátéve – megnyugtatósául az eszelősnek –, hogy idejében még kézbe-

sítésre kerül írásom. Igen ám, de a fogyatékosan bebútorozott cellámban nem volt mire fektetnem a papírt, és újra kikopogva, kértem valamilyen alátétet is. Pavlenko „Boldogság” című regényét nyújtották be alátétként. Soha ilyen fejedelmi születésnap ajándékot! A fellebbezést a piccsen görnyedve megírtam, majd kiadtam, és a közben felváltott ő nem kérte vissza az alátétként szolgált könyvet. *Igazi boldogság* volt, egy kicsit újra embernek éreztem magam. Két nap alatt kiolvastam a könyvet, az egymást váltó őrok nem kifogásolták az olvasást, mert hiszen ha könyv van nálam, akkor nyilván erre engedély is volt (semmilyen adminisztráció nem tökéletes). Elolvasás után, kiadtam a könyvet, és cserekönyvet adtak be. Ez a könyv történetesen Sztálin műveinek első (vagy második?) kötete volt, és végigragtamtam magam a Kaukázuson-túli forradalmi mozgalom egyik jeles akcióján, a bibi-ejbati sztrájkon. Napóleon mondta, hogy a véletlen az egyetlen legitim uralkodó, talán az ember életében is nagyobb szerepet játszik, mintsem azt a racionalitás elfogadja, de szinte bizonyos, hogy azokat környékezi meg, akik valamilyen formában lehetővé teszik működését, vagy ki-provokálják azt.

4. Mire közvetített ki a szakszervezet?

Ez ugyan „boldogságos”, de szomorú história, ám felötlöttek ugyancsak a tetthelyről derűsebbek is. Ilyen a címbeli história. Már emberek között voltam ugyan a táborban a „zuwackszok” (növekmény, újonnan érkezettek, szűrő voltaképpen) között, de elég vacak állapotban és egy szép nap levezényeltek a konyhába krumplipucolásra. Aki volt már hasonló zárt helyen, mint amilyen egy láger, az tudja, micsoda szerencse bármilyen munkára konyhára kerülni, ahol mindig leeshet valami az örökké flamós fogolynak. A feladatomat az őrvezető úr kijelölte: az ebédhez való marhakrumpli csírátlanítása. Rossz beidegződéseim itt is megnyilvánultak, amint a Bond Street-i ügy esetében is történt. Nemcsak ügyetlenül, hanem olyan buzgalommal estem neki a göcsörtös csírák eltávolításának, hogy az őrvezető elképedten hamarosan felordított: vigyék el innen gyorsan ezt az embert, mert elpucolja az egész ebédhez való krumplit, látszik, hogy a marháját a szakszervezet nem erre a munkára közvetítette ki. Így ért sietősen véget szépreményű konyhás karrierem.

5. Éjszakai napos

Jobban sikerült új beosztásom, bár kis híján ott is csődöt mondtam. Egy nagyobb fogolyelszállítás után fel kellett tölteni a napos (házimunkás) létszámot. Rám is esett választás a naposságra (előzőleg baraktisztasági ügyelő voltam), ami bizonyos kedvezményeket jelentett (több étel a csajkába, ledőlési lehetőség napközben is szolgálaton kívüli időben), ám számomra kedvezőtlennek tűnt, mivel az ételosztásnál és a napi séta alkalmával hivatalból ordibálni kellett (siessenek, ne dörzsöljék le a falat, ne rongálják a nép vagyonát, ne tekintgesse nek hátra és hasonlók). Egy nekem való beosztást láttam csak, amitől a naposok általában ódzkodtak, ez pedig az éjszakai naposi teendő volt. Ez annyiból állt csupán, hogy takarodókor le kellett a termekben oltani a villanyt, reggel pedig „ébresztő fel!” csatakiáltást hallatni, míg éjszaka a folyosón levő asztalka mellett gubbasztani és jelenteni az ügyeletes őrnök, vagy az épület-gazda fogolynak (főnapos), ha valami rendkívüli történt. Egyébként semmi kötelező ordítozás, noszogató. Megkapván a mások által nemigen kedvelt munkakört, fogságom legjobb időszakát töltöttem ebben, a valamivel jobb koszt mellett a nappalokat átaludtam. Baj egyszer adódott, amikor is éjszaka elbóbiskoltam, az inspicáló őr jól lehordott, de nem lett más következménye. Sikeres epizódja volt ez életemnek.

6. Házassági évforduló

Kort és bizonyos mértékig kórt is jelző eset. Eljött ugyanis negyedik házassági évfordulónk napja, és valamilyen módon jelezni akartam feleségemnek, hogy nem felejttem el. A havonkénti csomag és látogatás alkalmával ki lehetett adni a családnak a mosnivalókat. Amilyen szigorú előírások voltak a csomag és a levelezőlapok tartalmát illetően, rendelkezés volt arra is, hogy a mosnivalón kívül az égegyadta világon semmi nem lehet a kiadott holmik közt. Bármely kicsempészett írásért, vagy nem a mosandók-hoz tartozó tárgyért büntetés járt, kedvezmények megvonása (élelmiszer-csomag és ami a legsúlyosabb, a látogatás letiltása esetleg több hónapon keresztül). Lesz, ami lesz, megkísérelem mégis az emlékező jeladást. De hogyan, mivel? Írás eleve reménytelennek látszott, azt gyorsan felfedezik. Volt a teremben egy középkorú férfiú, aki nem is szépítette, hogy nyilas múltja miatt került be. (Az a szólás járta, hogy mindenkinek legalább három bulija van: egy, amivel behozták, a másik amit az illető saját maga mesélt társainak, a harmadik pedig az igazi.) Az említett, esetét nem szépítő férfiú korcsmáros létére rendkívül ügyesen varrt, hímezett alkalmilag gyártott primitív (és tilos) eszközeivel. Talán még az általánosnál is többet fantáziált az evésről, mit hogyan kell elkészíteni, miből mennyit bírt enni egy ültőben és hasonlókat. Nem a nők, hanem az evés volt a főtéma különben is. Tudtam, hogy a jókezü korcsmáros bér munkában is dolgozik, időnként apróbb javító munkákat végzett szerény fizetség ellenében. Megkérdeztem, hozott anyagból, egy zsebkendőbe bele tudna-e hímezni valamilyen virágformát egy névvel és egy számmal. A vállalkozó (ötven évvel ezelőtt is már hasznos volt) beszélgetés során merült fel a gondolat, hogy fogkefém nyele egy darabjának feláldozása révén, faragna egy, a reményt szimbolizáló

csillagot is. Megkötöttük az alkat, kenyérben, néhány napig fél-csajkányi étellel, és egy kis darab szappanban fizetek. A két kialkudott tárgyat az iparművész elkészítette, én pedig adottságaimnak megfelelően jó ügyetlenül dugtam a kiadandó holmik közé. Egy nap telt csak el, berendeltek az ezredirodára, ahol egy káposztalevélfülű civil nyomozó (ilyenek is voltak a táborban) ordítózva adta tudtomra, hogy a legkeményebb büntetések várományosa vagyok csempészeti kísérlet miatt. Külön bűnül róttá fel, provokációnak minősítve a fogkefe darabjából barkácsolt csillagocskát, mivel állítása szerint azzal akartam lázítani, hogy baloldali embereket tartanak fogva, holott itt csupa fasiszta van, engem is természetesen beleértve. Végül két csomagelvonással és két látogatás eltöltésével úsztam meg a dolgot.

7. A bepaprikázott katonák

A derűsebb és főleg szívet melengetőbb történetek közé tartozik ez. A felszínnél a tanulság mélyebb. Havonta lehetett egy kis élelmiszercsomagot némi cigarettával kapni a hozzátartozóktól. Szigorú előírások szabályozták a csomag tartalmát. A szalonna engedélyezett volt, és mivel a kintiek tudták, de legalábbis sejtették a koszt hiányosságát, igyekeztek minél tartalmasabb enni-valóval bélelni a küldeményt. Ily módon, amikor végre nekem is engedélyezték a havonkénti lapot, látogatást és csomagot, én is kaptam szalonnát a csomagban. Igen ám, de rossz beidegzéseim – amikről már egyéb történetekben is szó volt – most sem hagytak cserben. Első „táborozásomkor”, Bergen-Belsenben is (amit a helyes történelmi egyensúly miatt 1944-ben kipróbáltam – az akkor még igazán nem sejtett későbbi összehasonlíthatóság miatt), tehát már láger-pályafutásom előző próbáján is kényeskedtem az ételnek nevezett micsodákkal, a nagy néha és igazi kincsnek számító mócsingos vagy zsíros ínycsalatokkal. A szalonnát civil koromban mindig csak pirítottan ettem. Tarcsán pedig valóban a legnemesebb eledelnek közé tartozott a – ha jól emlékszem – csomagonkénti húsz deka körüli csemege. A teremben, ahol hatvan-nyolcvan rab társaságában teltek napjaim (ez egy „kulákszobának” becézett helyiség volt többnyire idősebb parasztemberekkel), már az első napokban felfedeztük egymást egy katolikus pappal. Attól kezdve kellemesebben telt az időnk, le-föl sétálgatva fejből tanítottuk egymást Arany- és József Attila-versekre (Ady közös kedvencünk volt), míg csak ránk nem szóltak, hogy tengeri betegséget kapnak állandóan hullámozó és eszelősnek tűnő mászkálásunktól. Elérkezvén a csomag-vételezés ideje, papverselő barátomnak felajánlottam a szalonnát, mondván, én úgysem eszem meg, neki pedig talán jól jön. Börtönbünteté-

se kitöltése után egyenesen került Tarcsára, néhány évi koplalás volt már mögötte; 1950-tól kezdve már az járta a politikai bűncselekményekért elítéltek büntetésének kitöltése után, hogy automatikusan nem szabadlábra, hanem a „Hatvan” ítélőszéke elé kerültek, és ott döntöttek további sorsukról, ami nem ritkán internálás volt. Szóval a szalonna felkínálásakor kiderült, hogy verstanuló társam nemcsak a Toldiban járatos, aminek első énekére fejből megtanított, hanem műveltségével gyakorlatias életrevalóság párosult. Miután semmilyen rábeszélésére (szükség van erődre, várnak odahaza, gondolj a kisfiadra) nem akaródzott a kövér szalonnához nyúlnom, nevezzük Gyula papnak, elvette tőlem a finom elemózsiát, és elkezdett katonákat gyártani apró kenyérdarabkákra, és az egészet meghentergette piros paprikában, amit a csomagja egyik kellékeként kapott. Így azután egyenesen fölséges csemegének tűnt a kalóriaérték miatt általa bediktált bepaprikázott katona-sereg. Még arra is vigyázott, nehogy mohón, ahogy a kenyeret is naponta osztás után egyből elpusztítottam, túl sokat egyek egyvégtében – lehet itt nem alkalmasnak tűnő kifejezéssel –, kulináris és emberiséggi mestermű volt tette.

Utána

8. *Wiener Walzer, avagy Hegyeshalom: szöges ellentétben volt Ausztriával*

A hetilap irodalmi pályázatának határideje a mai nap („az éjfélig feladott levél postabélyegzője...”). Éjfél, mint amiről írni akartam. Éjfél, mint a camera obscura, a sötét kamara, ami önmagában kilátástalanul áthatolhatatlan, mégis alkalmas „virtuális” képek előhívására, méretezésére, kinagyítására, színezésére, retusálására. Bizony-bizony ezt a tulajdonságát alaposan ki is használták az Andrássy úti remegmű vallatóiban, nagyipar-szerűen folyt az önfényképek átméretezése, kinagyítása, átszínezése. Az éjfél azonban többnyire nemcsak a szorongásé, a vergődésé, hanem a megnyugvásé, a gyönyöré is. Az éjfél a claire-obs-cure, a fény-árnyjáték ideje. Furán is hangzik az éjfél mint napszak, de miért is ne, hiszen egyik kis történetem „éjszakai naposságról” szólt.

Az elbeszélés-pályázat a mai napon éjfélkor lejár, és én a vonaton, a Walzeren zötykölődöm Bécsből hazafelé Budapestre. Ez a történelem által jól ki- (és meg-) taposott útszakasz szinte egyformán zötykölődős a határ mindkét oldalán. Kitaposottak a sínek, az alépítmény (ez reflexszerű ideologizálás). Elkopott-e, elhasználódott-e az „alépítmény” (meg persze a „felépítmény”) emlékkállománya is, mint a nagyon sokat munkában levő, vagy egyáltalán nem működő dolgoké? Vagy csak a kikívánczozás, a közlés kényszere, vagy vágya kapott-e meg újból (ez a vágy úgy látszik, nem kopós), amit több mint három évtizede magamban ápolok? Ápolok? Milyen gazdag is a magyar nyelv, mosolyodom el magamban, ápolom, mondhatnám úgy is, gon-

dozom, művelem, életben tartom, nem hagyom elhomályosulni, ébren tartom, csiszolom – játszadózom el a nyelvvelési lehetőségekkel. Bismarck volt-e az a hólyag (vagy Metternich?), aki azt mondotta, hogy nincs rémesebb, mint egy kis nemzethez tartozni? Gondolt-e azonban a nyelvre, a kultúrára, vagy csak a hatalomban mérte a nemzeti hovatarozás örömeit? Valószínűleg ez utóbbiban. Pedig a kis országokban sem ritka legalább a kulturális identitási magasabb rendű érzés.

Hát megint csak elkalandozgatok, spekulálgatok erről-arról, ahelyett, hogy ha másnak nem, de legalább magamnak írnék, és ne csak gondolatban ápolgassam azt, hiszen ez alkalommal adott a tisztes visszavonulás, a névtelenség biztosított a pályázat jelíges volta miatt. A pályázatok végül is olyanok, mint a tömeges szőnyeg alatti birkózás, csak a hullámozása látható, a döntéskor válik láthatóvá az a néhány ember, aki kigurul alóla, a nyertesek, a többiek maradnak névtelenül „szőnyeg alá söpörten”.

Ismét nem a lényegre, a cselekvésre összpontosítok. Magamat szórakoztatom (másokat talán nem is tudnék?), vagy inkább szédítem, példabeszédekkel, holmi hasonlatokkal az éjfélről, a sínekről, a nyelv szépségeiről, szőnyeg alatti birkózásról, csak ne fogjak tollat. Pedig igazán tudom – már csak könyvtári szakmai ártalomból is –, hogy tudományban, művészetben csak az van meg, ami nyilvánosan megjelent, anyagilag megtestesült írásban, képben, szoborban, termékben, technikában, ami a szakmai közösség meg a nagyközönség bírálatának tárgya lehet. Eszembe jut egy UNESCO-kötetben olvasott szép mondas: amikor egy öreg fekete afrikai mesefa meghal, egy könyvtár pusztul el. Az alkotás, akárcsak az igazság, mindig konkrét (ez utóbbi Hegel mondása, ha jól emlékszem). Még most sem konkrétodom azonban, de legalább nem is kontárkodom.

Végül is, kezdek belső vitát, melyek is a kontárkodás határvonalai? A jogi és adminisztratív határok többé-kevésbé ismertek, a gazdasági indíttatásúak is, amelyek a céhrendszerig nyúlnak vissza. Hol húzódnak azonban a szellemi kontárkodás határainak magas hegyvonulatai, sebes sodrású folyói, áthatolhatatlan bozót- és erdőrengetegei? Hol helyezkednek el az átvezető hágók, gázlók, ösvények? Persze hogy minden valamire való termék, alkotás, eljárás „chasse gardée”, régi-régi időktől fogva őrzött vadászterület, akár a természet és az ösztönvilág vadászterületei? Bizarrr képtársítás. A farkasok körbevizekik saját területeiket, így akadályozva meg az illetéktelen behatolást. De ez a farkas-példázat is újabb mellébeszélés az éjféli, az ápolás és a többi példabeszédhez hasonlóan? Azt hiszem, igen.

Megidézetlen tanúnak jelentkezni egy hosszú, talán évtizedekig sem befejezhető történelmi tárgyalás-sorozatra a magam kis békébe oldott háztáji epizód-történeteivel az ötvenes évekről? Elő a farbával. Maradjon békén Fontane és hasonszőrű társai, akik jó későn, nem életük derekán, mint inkább meghajló korszakában jelentkeztek mondanivalójukkal. De mi is a farba? Tudok-e olyasmit és úgy mondani, amit és ahogyan mások még nem? Hiszen, ha nem így érezték mindazok, akik az idők végtelenségében közreadtak valamit, nekidurálták-e volna magukat a megméretés kalandjának? Ezek közé tartoznak Ingres hegedűjének művelői is. Fene tudja, talán magamnak is ki kellene próbálnom. Nem is a magamutató miatt, mint inkább azért, mert múlnak az évek és málladoznak lassanként azok, akik érett fejjel érték és mérték meg azokat az évtizedeket, amelyek megértésének kipróbálása nélkül végképpen homályba vész egy amúgy is generációkra váró világtörténeti társadalmi folyamat megítélése.

A tanúságtévők és tanúságtételek – kattogják a kerek – három nagy csoportba sorolhatók. Az elsőbe komolykodom el,

azok tartoznak, akik-amelyek „már akkor is tudták”, hogy az egész hazug és rossz, nem is lehetett jót várni. A másodikba, az akkori „hazug és rossz” lelkes kiszolgálói és ma már – jó esetben lelkiismeret-furdalásból eredő – ezerszázalékos leleplező öröm-katonái. A harmadikba pedig – és ezek az igazán ziláltak – a korabeli „hívók”, a felismerések során megrendültek, a mélységesen kritikussá vált javítani akarók, jórészt az „egyházon” kívüli hívókké váltak. Ez a csoportosítás, melázom tovább, nem vegytiszta, átmenetek, „köztes” területei vannak. Szívem szerint sem a korabeli hitetlenekkel, sem a mai ezerszázalékos leleplező örömkatonákkal, még kevésbé a volt és megmaradt bigottakkal értek egyet. A hitetlenek belülről nem élték át a dolgokat (finom kis eufemizmustal szólva), tehát nem is ismerhették meg igazából azokat; az önként egyházon kívül maradt hívók ugyan sokat tudnak a történetekről, ám megváltozott lelki tükrük szöge, metszete és csiszolása. Ha volna „harmadik út” (istenigazában ilyesmi még nem működött, vagy csak nagyon részleteiben), volna a legrokonszenvesebb. Hát itt van újfent a steril filozofálgatásos–világmegváltós belső monológ, ahelyett, hogy megkísérelném legalább vázlatosan megcsinálni a „pályaművet”. Minek is – morfondírozok – késő este érünk be a Keletibe, „ez a vonat elment”, akárcsak a Hegyeshalomról lassan kigördült Walzer. És persze eszembe jut egy újabb a pályázatba nem vágó ötlet, egy faramuci szófejtés, ami úgy szól, hogy „Hegyeshalom: helység szöges ellentétben Ausztriával”.

Hát itt tart a kettős indítású buzgalom, a háztáji tanúságtétel és a malom alatti írásambíciók, enyhébb lefolyású feltűnési viselkedése, avagy enyhébb grafománia? A vonat kerekeinek csattogásából vélem kihallani, tedd ezt is, meg azt is. Jegyzetblokkot veszek elő (ez is talán reflex, hogy csak a határvizsgálat után teszem ezt), golyóstollat a keresztretjvény mellől – és

nem írok. Túlságosan is ráz a vonat, az ablak melletti ülésekhez tartozó felcsapható asztalka sem buzdít írásra. Persze nem ezen múlik.

Kikíváncozó történetek azért vannak, tiszteletlenül Sinkó Ervin *Egy regény regénye* rémlik fel, békévé oldott kis „háztáji” történetek egy utazási belső monológ-történet keretében. Tiszteletlenség ide-oda, több ilyen kis történet is akad. Néhány ezek közül a fentiekben és az alábbiakban.

Amíg fenti és hasonló históriákon gondolkodtam, a Walzer jó másfél óras késéssel bedöcögött a Keletibe, és bizonyossá vált, amit megelőlegeztem magamnak: nem veszek részt a pályázaton. Nem a másfél óras késésben volt a hiba, hanem a néhány évtizedes késésben – ha egyáltalán hiba volt ez. De semmilyen késés nem törli el végleg az emlékezést, az ötvenes évek békévé oldódott fény-árny játékát.

9. Statisztika

Az ötvenes évek legelején minisztertanácsi rendelet írta elő 1953-ig az országos közművelődési-népkönyvtári hálózat kiépítését. Magyarországon ez volt az első nagyszabású kísérlet egy ilyen hálózat kiépítésére – eredményeivel, buktatóival egyetemben. Rengeteg volt a szakszerű lelkesedés és nem kevés a bugyuta vagy látszat-megoldás, különösen személyzeti vonatkozásban.

Szervezetileg és szerkezetileg nem hiányzott a hálózat kiépítésének logikája. A Népkönyvtári Központ irányításával a megyei és az azokhoz kapcsolt járási és amazokhoz falusi népkönyvtárak kapcsolódtak. A statisztikai rendszer is ennek megfelelően épült fel. A Népkönyvtári Központban azonban nem sikerült az országos statisztikát prezentálni a hálózat kiépítésének végén, mivel hiányzott BAZ megye összesítése. A miskolci megyei könyvtár ugyanis nem kapta meg az egyik járását, annak viszont hiányzott valamelyik Bódva vagy Sajó környéki falu statisztikája (az, akkor „csokoládégyárak”-nak becézett hadüipari vidék volt). A miskolci könyvtár-vezető, a boldogult Sz. Laci könyörgött, hogy jöjjön már le egy pesti elvtárs jobb belátásra bírandó a falusi tanácsvezetőt. Elutaztam Miskolcra, és több-kevesebb gyalogos viszontagság után felleltük a statisztikával adós tanácselnököt. Az igazán jámbor Sz. Laci az eredménytelennek látszó rábeszélés után, keményebbre hangolt. Tudja – mondta –, az elvtárs csak a maguk statisztikája miatt jött le Pestről, és azt is tudnia kell, hogy a statisztikai adatszolgáltatás elmulasztása miatt két- vagy háromévi börtön is járhat. A tanácselnök derűsen hallgatta a tirádát, majd íróasztala fiókját kinyitva, csak úgy ömlöttek a papírok, némi guberalás után diadalittasan felkiáltott: – Nézzék csak, e papír szerint a vetésterület bejelentésének elmulasztásáért 4 év jár, a begyűjtés el-

mulasztásáért 6 év, az állattenyésztéssel kapcsolatos valamilyen mulasztásért 8 év. Mit akar a megyei elvtárs a maga kis két-három éves ígéretével? Ez a legkevesebbet ígéri, ez ráér. – Végül azonban egy butykost elővéve és teljesen barátságosra fordítva a beszélgetést, a falusi vezető aláírta az országosból még hiányzó jelentést, különösen, amikor biztosítottuk, hogy annak számai mögé senki sem fog nézni, és hogy legyen benne azért jó számban „ismeretterjesztő” is a „szerelmesek” mellett. Ezért még elismerés is érheti. Így lett teljes az országos felmérés.

10. Rákosi, a pék...

Akkori apánk és jótévőnk (ebben az országban, úgy látszik, mindig van ilyen poszt) Rákosi 60. születésnapja alkalmából az óvodai apparátust is mozgásba hozták. Az óvodák feladatként kapták a „haza atyja” népszerűsítését az ovisok körében. Az egyik Váci utcai óvodában történt, hogy a kerületi szakfelügyelő kiszállván ellenőrzésre, az összehívott gyerekeket megkérdezte, tudják-e, kit ábrázol a falon függő kép. Kukulec jelentkezett elsőnek. „Tudom ki a bácsi, megmondták az óvónénik, ő a pét (k)” selypítette. Hogy-hogy a pék, hűledezett a felügyelő óvónő, miközben az óvónéniket és a dadusokat a visszafojtott nevetés és a hideg rázta. „Jól tudd meg, igenis ő a pét, mert ő a mi apánk és ő adja nekünk a kenyeret.” Botrány azért nem lett a dologból.

11. A keményszívű cárok

A másik történet is ugyanabban az óvodában játszódott le, és ugyancsak a gyerekek politikai nevelésével függött össze. Ezúttal november 7-ének megünneplésére készülődtek központi direktívák szerint. A gyerekeknek az óvónénik elmesélték, hogy a régi gonosz világban Oroszországban a keményszívű cárok a legnagyobb hidegben és nélkülözések közepette is a szabadban dolgoztatták a szegény embereket. A gyerekek természetesen mély együttérzéssel hallgatták a szomorú históriát. Az óvónénik elmagyarázták a gyerekeknek, hogy a cár az olyan nagy ember, mint a király, vagy a császár, akiről mesében már hallottak. Igen, hallottunk már császárokról, és az élénk eszű kisdednek, Kukulecnek rögtön megindult a fantáziája: az volt ugye, hogy amikor nagyon összeveszett két császár, az

egyik azt kiabálta, „evtárs, hagyj már békén”. Később levitték a gyerekeket egy kicsit levegőzni a Belgrád-rakpartra, ahol történetesen egy csapat meglehetősen gyenge öltözetű munkás krampácsolt valamit a hóesésben, és egy mosoly sem volt az arcukon. Kukulec megrángatta az őket vezető óvónéni kezét: „Bori néni, ezeket a szegény embereket is a cár dolgoztatja ilyen rossz időben?”

12. A sztoikus kisfiú

Az élénk eszű Kukulec ugyan rögtön mindent felfogott, szófogadó is volt, de ritka eseményektől eltekintve szinte kizárólag evésre-ivásra nyitotta csak ki a csőrét, ritkán akart megszólalni. A szülők már teljesen odavoltak, az óvónénik azonban – jól ismerve a gyerek képességeit – türelemre intettek. Mígnem egy szép napon Borka néni, aki nagyon szerette a gyereket, és az érezte is ezt, külön mesélt négyszemközt a kisfiúnak, és miután az jól kinevette magát a hallott történetkén, megkérdezte tőle: „Kukulec drága, miért nem akarsz beszélni?” A sztoikus válasz így hangzott: „Minak?” De megtört a jég.

13. Álomgazdaság és „amikor elmentél, a plafonig értél”

Kukulec nemcsak az oviban volt fürkész és inkább hallgatott, mintsem beszélt, odahaza is ilyen volt. Felfigyelt rá, hogy édesanyja (a gyerek úgy tudta, hosszasan szanatóriumban van az apja, a „képes papu”) többször telefonált valamiféle Államgazdasági Osztályra. Ebből persze arra következtetett, „álomgazdaság”-ról van szó, mert az „állami” értelmetlen. Ha valaki elfárad, a nevezett Osztályra megy pihenni. Majd amikor ké-

sőbb édesapja megjött a „szanatóriumból”, észrevételezte, hogy amikor az elment a plafonig ért. (Persze, ő nőtt meg közben.) Majd örömében kivételesen elkezdett énekelni „A békegábol legyőzhetetlen”, mivel tisztos neve Gábor volt, és a dalnak csak úgy volt számára értelme, ahogy ő énekelte.

V.

VERSES ÉLETKÉPEK,
SZERELMETESSÉGEK

fej(ezet)bevezető:

*„Fúj a bíró veszekedetten,
lesre futottunk
mind a ketten.”*

Életképek

Chagall-kiállításon

1. Ákom-bákom
színes álom
zenekar a fákön.
2. Kék égen ősrégen
béget sok zenekari
zsenge bari.
3. Égretörőn
hegedűs
a háztetőn.
4. Repdes
lebeg a
Rebecca.
5. Menyecske
kecske
keveredve.
6. Vityebszk
a vásznon
áldás a házon.
7. Ház-rom
dúl-vidul
a pogrom.
8. Csillag-sárga
menekülés
várja.
9. Menekülés
hova
Jehova?
10. Lobogva
feljutva
a Tejútra.
11. Jézus
Jehova
Mohamed
és Buddha
egymás
kezét
fogja.

Kéznyújtó hármas

Város
Emlék
árad
Körös
körül
Várad-
Oradea,
de a
város
valaha
volt
varázs-
parázs
Pece-parti
Párizs.

Történelmi zaj
Decebál
dák király
körül
(ki sírjában
ennek
nem örül)
harsog
a sok
decibel.

Folyó
Te Maris
muris:
a Maros
Mures is
de úgy igaz
a víz
ugyanaz.

Fecsegés

Mint szappan
siklik a vízben,
mint lepkék
röpködnek ide-oda,
mint olajos szerszám
csusszan a kézben
megfoghatatlanul,
száz és száz szóval
zúdul a beszédözön
s viszketni
kezd a bőröm,
ehhez mi közöm?

Morzsából az egész

Magad vagy,
csepp morzsa
arcodra ragadva.
Ki szólna?
Ki veszi észre?
Igy lát rá
csepp
az egészre.

Fogyasztói társadalom

Elárasztanak tasakolt ízek,
a verítéktől sima banán,
ingerlő portékák sora
susogja: itt a Kánaán.

Tigriscíme

Az újságokban
itt-ott mindig
robban valami,
szerencsére
a robajt ide
még alig hallani

Hippi

Hosszú haj-mocsok,
jobb az
ha valami nem
fejbőrön hanem
alatta mocosog.

Ki vallatott, kit vallattak

Ki vallatott
kit vallattak
egyre megy
Mint vallattak
mit vallottak
egyre megy

Bolondultak
boldogultak
egyre megy

Hogy a holtak
hogyan haltak
egyre megy

Emlék így is
emlék úgy is
kegyre megy.

Káromlás

Ádám és Éva
a kenceipar
marketingjének
csúcs fogyasztója.

Sport-variációk

1. Biztos
mint
a halál:
valamikor
mindenki
legyőzőjére
talál.

2. Ne vedd
bírhatatlan
tehernek,
ha egyszer
Téged is
megvernek.

3. Nem minden-
nap győztes
nap:
egyszer-
egyszer
mindenki
kikap.

Búcsú a holnaptól

A múlt
elcsitult
a ma nem
ismétlődik
soha:
felködlő
egyetlen
kegyetlen
búcsúzás
időhúzás
a mából
a volt
holnaptól.

Botrányos írás

Pár sort
írt
sárt-port
vert.

Absztrakt költő

Mindent
tud a versről,
minek neki
Puskin, Goethe
hisz ezeket
rég kinőtte.

Nem megy rá
a régi ruha
megrepede,
ledobja hát
marad inkább
pucéron a feneke.

Mutatja ezt
fűnek-fának
forgolódik kedvesen
míg rá nem unnak
és kimondják: nem
költő, csak (m)esztelen.

Vadon-múltunk

Csapás, haladás
kisért
örökkön,
harcban – kudarcban
a jobb
életért.

Szelídítsük meg
a mát
és saját
vadon-múltunk vissza-
csapó ágai a jövőt
csak megkarcolják.

Szelídíthető-e
a jövőt teremtő
jelen?
De a kezelhetetlen
múlttal
mi legyen?

Tavaszzárón

A szél havat kavar,
örvénylenek a hópelyhek,
hova lett az őszi avar?
S hová a jósejtelmek?

Koccintás (dr. K.P.-vel)

Majd hetven éve
egymást segítve
jóban-rosszban
próbálunk eligazodni
a mikro- s makrokáoszban.

És ha menni kell,
emelt fővel
dőlünk ki Palikám,
mint mikor villám
fut át a fán.

Szerelmetességek

Szerelmes sextet

1. Vágy

Értekezleti csatangoló
freudi rajzok, gondolatok
erotikus képek, vágyak,
hogyan lehetne másként?
Bódultan várlak.

2. Beteljesülés

Szabad bejárást
a vágyott asszonyba
zeng-zúg csordulón,
mint a háromszor
nyolcas jelszó
a századfordulón.

3. Csalódás

Szerelmed zavaros,
felkavaró, zaklat,
átláthatatlan vagy,
mint egy piszkos ablak.

Le tudlak-e tisztítani,
nem vagy-e túl piszkos?
Talán egy követ vágni
az ablakba volna biztos.

Nem volna min átlátni,
cserepeire hullna szét
és talán ez az
ablaktalanság volna szép.

4. Válás

Kié a tű,
kié a cérna,
ki-kit-mivel
sért ma?

Oly szép
volt a tegnap,
mi maradt?
ki-mit kap.

Se közösség,
se remény,
egy a közös,
a szerzemény.

Súrlódások
görcsös máza,
cserepekben
a közös váza.

5. Kiábrándulás (anatómiai lecke)

Rosszul raktak össze,
kemény és lágy részek
nem helyükön lettek
igazában készek.

Gerinced gumiszerűen,
síma és puha,
minden anyagból megy
rád bármilyen ruha.

Tested értékeit
téveszted bájos-báván,
testedet, s nem agyadat
szerzik meg drágám(n).

6. Epilógus

Belőled magam
kimetszettem.
Lezuhantál.
Szárnya-
szegetten.

Mindegy

Heverő,
szénaboglya,
szalmazsák,
franciaágy,
mindegyiken
egy
a vágy.

Hiába

Ha egyforma is
alvás-
görbénk,
eltörött
a közös
bögrénk.

Háláspont

Szerelmeseknél
közös álláspont.

Megújulnék

ha beléd
bújnék.

Szexbomba

Látjuk,
megbombázzuk.

Hülyéskedő szerelmeses háromsorosok

Magányos, bús bója:
egyedül vagy, ízetlen így,
sótalan a tenger minden sója.

Ékezcserék:
búja-baja esendő
búja bája ingerlő.

Nescafé neszel a gázon,
hol vagy
kávészó-párom?

Elromlott kapcsolat:
csúf-bús-rút
feneketlen bűzös kút.

Fúj a bíró veszekedettten,
lesre futottunk
mind a ketten.

VI.

NYELVELÉSEK,
SZÓJÁTÉKOK
FURCSASÁGOKKAL

fej(ezet) bevezető

Focivesztegetés vége
Bunda halála

FURCSASÁGOK

Zsargon a legnagyobb nyelvi zsarnok.

Kényes kérdés: milyen a magányélete?

Lesújtó: számárnyi elgondolás is hiányzik belőle.

A lemondást felmentés követi, a felmondást ezek szerint a lementés?

Ha van fennhéjázás, lennhéjázásnak is lennie kell.

A szégyenszemre kifejezés helyett helyénvalóbb volna a szégyentelen szemre.

Sok minden kevesebb, mint minden.

A kiszámíthatatlanság nem beszámíthatatlanság.

19. századi kedves fogalmazás a hölgyekről:
Jellemző rájuk a módin való kapás
és más titkainak nem kedvező beszédességük.

A humán tudományok mellett milyenek az inhumánok?

Azért lehet-e ostobaságokat gépelni, mert az indigó nem indigónálódik?

Fiúpanasz: lányingerem van.

Hibásan értékel: tévésen ítél.

(Ál)keleti mondás: a megfáradtnak jurtányi ereje sincs.

Ál-író:ő:

Dile-tanti

Sikertelen tudós: elakadémikus.

A szentencia egyfajta szent eszencia.

Metró-aluljárókban nem ritka a punkráció.

Alázatosnak hétrét a mérték.

A genitálist olykor összetévesztik a zseniálissal.

Kiegészítő laborlelet: az ember bérnérsékletének ingadozása.

A ráncia marad meg az egykori románcnak.

Slendrián hivatkozás a slapaji jegyzet.

Bonnie and Clyde: rémpár

FÁK-asztrológia:

Oroszkóp

Férőöröm:

Lőrés

Focivesztegetés vége:
Bunda halála

Bizonygatás:
Érvhajhászás

Brain drain:
Agy- és lábelszívás

BOHÓ HIRDETÉSEK

- Szépészetben – Tartsa karban a lábait is!
- Író keres – Bármilyen színű „couleur locale”-t.
- Torna – Roppanásmentes gerincedzés.
- Gyors felújítás – Elmezsere megvárható.
- Szakszerű betörés – Kizárólag saját kezű falbontásra!
- Statisztika – Évkönyve kiváló faladatgyűjtemény.
- Önző férfi – Hölgyet keres, aki mindig a befolyása alatt áll.
- Páratlanul jól párzó eb eladó!

SZOKATLAN RÍMPÁROK

Kanok és konok
Romok és rokonok

Lég és szomj
Taszíts és vonj

Ópium és mák
Bú és adomák

Apafej és epe fáj
Anyatej és havas táj

Izom és csont
Szétszed és bont

Parázs és hólé
Pezsgő és bólé

Élvez és piheg
Kígyó és liheg

Kártya és kibic
Sas és bíbic

Bujkál és Bajkál
Dumál és dajkál

Cserép és majolika
Nyuszi és hajónyi bika

Remek és ronda
Rút és Gioconda

Bű és báj
Kellem és vizzály

Eleje és vége
Maradj, vagy
fuss el véle

SZÓFEJTÉSEK*

Alva Máter
szunyókáló anya

Antifusizmus
kontárság elleni harc

Arabeszk
szír-eszkimó vegyes vállalat

Ágyék
heverésző szépség

Állatok szerelmeskedése
üzi játék

Baldabin
oroszb anarchista 19. sz.

Baldóver
héber uralkodó i.e.

Banja Luka
urológiai kérdés

Bikák
utcai kolleganők párosával

Biztosítás
Kárdiológia

Botanikus tanulmány
arborétum elaborátum

Boccherini
szomjas szeminaristák

Bungacsikó
kis bungaló

Bunyodalom
zavaros verekedés

Buta vagány
csibész

Clara-szalon
Benelux

Csalfa Romeo
hűtlen férfi

Dalai láma
kántáló tevéfajta

* Timár György után szabadon.

Denunciatura
besúgórendszer

Devizaszámla
dolcsi vita

Észt testvér
balti piás

Fekete gyermek
Szerencsefia

Futurológus-díj
extrapróféta-ráta

Gazdag öregasszony
aranybanya

Güllbaba
ül a gyerek

Gyomorbántalom
Ahasvérus

Harpagon
kuporgatór

Heurékassza
bankigaz(olás)

A hét napjai közül
csak a vasárnap a nap?

Himonogámia
egyenlőség

Hitvány nőszemély
Gazella

Ideológiai kompromisszum
koncepció-konc

Inzellér
fizikus-jobbág

Jogi
becézett ügyvédbojtár

József Attila
Mozdonyfüty
a bús trilla

Kapartalai maharadzsa
divatos nőorvos

Kétféle erőszak
1. Bankrablás: fel a kezekkel
2. Férfi ostrom: fel a lábakkal

Kivégzés
1. Akasztás:
Fel a fejjel
2. Guillotine:
Le a fejjel

Klimax
változást sejt a petesejt

Kosztolányi
Nyelvi játék
máshol a zord káték

Levert lázadás
puccs-fuccs

LFS
nemzetközi rövidítés:
law, freedom, security

Lusta mentős
morál inszanitéc

Makulatura
nagy mosás

Máma kuruc
holnap dáma?

Modern költemény
verskeresztrejtvény

Monolitia
egyedül az ágyban

Morózus
búval bélelt arabus

Múzeum-raktárak
műremekvermek

Népfont
jópénz

Neveletlen stewardess
Aerogancia

Nyomócső
vízműbárat – férfiöröm

Orrtársak
Cyrano és barátai

Öreg gyógyszerész
Apothekarius

Örömlány-émlék
szajhagyomány

Stressz
lélek-kereszt

Pêche Melba
földközi-tengeri sziget

Pszichoanalitikus
odvas lelkekben olvas

Rendőrkutya
szagreferens

Renegát
túloldalra remeg át

Renegát kérdés
hány dukát dukál?

Romlott rák
Homárosz

Sapporo
szapora japán

Sivatag
indiai hívő

Szemvizsgálat
jobb asztigmatikus
bal stigmatizált

Személyelvonó
börtön

Szupszonitisz
vészes kor- és kórtünet

Tanbürokrata
iktat, nem oktat

Tartós zúrzavar
dereguláció

Távgyalogló
járásbíró

Tejecskéje
Békés Itala

Teketória
tehetetlen teória

Tímár udvarlása
bőrcsábászat

Ügyvéd
perpásztor

Üzemi baleset
melodráma

Vádli
becézett ügyész

Vége a dalnak
Agónia

WC-s néni
bűzről pattant
menyecske

Zöldbárók
parasztokraták

VII.

TIZENHÁROM PIKÁNS

fej(czet bevezető:

*„Bugyuta férfitallomás:
feneketlenül szeretlek.”*

1. *Erdőben*
Vigyázz
asszony,
egy vad
a popódba
harap!
Válaszol
a bokor:
éhes
nem is
marad

2. *Kutyaharapást*
szőrével
mondod
te kis buta.
De hol
az a
szép
szőrű
kutya?

3. *Jóasszony*
Megél,
mondják,
akár a jég
hátán.
De még inkább
a sajátján.

4. *Bugyuta férfivallomás*
Feneketlenül
szeretlek.

5. *Fenyegetés(?) hölgynek*
Ezt nem
viszed el
szárazon!

6. *Domborzat*
Felér egy mozgalmi
domborművel,
amit egy mozgalmás
női tompor művel.

7. *Fizikai tétel*
Az alaktalan nő
úgy fest,
mint egy anti-test.

8. *Modern leánykák*
Tudják-e még
most is,
kié volt
a jus primae noctis?

9. *Szervátültetés*
Here
csere-bere.

10. *Csemege vásárlás*

Csak tíz
dekameronit
kérek.

12. *Női csúcsteljesítés*

Bennem lettél
újra nagy.

11. *Férfihűség*

Többnejűség
uralkodik még
Közel-Keleten,
tudod-e egyetlenem?

13. *Kínai étlap*

Annyi fűszerrel
szeress-variálj,
ahány félét Kína
konyhája kínál.

VIII.

AHOL A MAGYAR IS RITKÁN JÁR*

fej(ezet)bevezető:

*„... a tengeren felbukkant a hold karéja,
majd mintha egy ledér nőszemély lenne
szinte bátravetődött mindenki szeme láttára,
és percekben belül valahogy homályossá
vált, mintha csak elszégyellte volna magát.”*

* Némileg átszerkesztett írások, első közlésben a *Magyar Nemzet*-ben jelentek meg (1983. május 5., 14., július 3., 24.). Közel 20 év alatt természetesen sok változás is történt.

Egzotikus riportok Maldívról, Srí Lankáról; és vers-kísértetekkel Rwandáról

Maldívról: Korallszigetek népe

Úgy látszik, még ma is vannak olyan helyek, ahova magyar ember nemigen vetődik el, és ahol még az az angol – némileg ironikus – szólás sem igaz, hogy „everybody is Hungarian” (szabad fordításban: végül mindenkiről kiderül, hogy magyar). Ilyen a Maldív Köztársaság, ahova az ENSZ Fejlesztési Alap (UNDP) és az UNESCO megbízásából jutottam el konzultánsként, információs-könyvtári dologban.

Repülőtérről bárkával – Világjáró Mogyoró

A Maldív-szigetek az Indiai-óceánban találhatók, nagyjából az Egyenlítő övezetében, másfél órás repülőútra Colombótól (Srí Lanka – Ceylon) és Kerala államtól (India). A nem túl távoli szomszédságból megemlíthjük a hírekben gyakran előforduló Diego Garciát (amerikai támaszpont), a Seychelles-szigeteket, amelyek „paradicsominak” jelölik magukat. A Maldív-szigetek is vetekednek e jelzőért, és ez igaz is, ha turista-paradicsomot értünk rajta. Éghajlat, növényzet, pihenési lehetőség, egzotikum. Mindez sok pénzért elérhető (10 ezer kilométeres repülőúttal Európából).

A Maldív-szigetek atoll-köztársaság. Az atoll, mint földrajzi fogalom, angol közvetítéssel jutott el különböző nyelvekbe a maldív nemzeti nyelvből, az arab nyelvcsaládba tartozó dive-

hiből. Korallszigetkből állnak, amelyek enyhén emelkednek ki a tengerből, és ovális alakban helyezkednek el az óceánban, mintegy szorosokon keresztül lehet bejutni a „beltengerbe”. A Maldív-szigetek körülbelül 100 ezer négyzetkilométer vízfelületen helyezkednek el és 20 atollból (szigetcsoporthoz) állnak. Az atollok 300 négyzetkilométerén mintegy 1200 – jórészt lakatlan – szigetből kétszázon élnek. A lakosság mintegy 150 ezer fő körüli, ebből a főváros-ban, az Észak-Male atollhoz tartozó Malén mintegy a harmadán (a világ talán legsűrűbben lakott városa). Részben vízen dzsunkaszerű bárkákon, amelyek termelési (halászat) és közlekedési eszközök, s emellett betöltik a lakás-bolt-munkahely szerepét is.

Kifutópálya vagy főváros? A Hulele repülőtér 10-15 perc motorosbarkányi járótavolságra a fővárostól épült meg egy szigetcskén. A repülő-téren egy fába vésett V.M. jelzést látok, talán egy magyar Világjáró Mogyorót köszönt?

De miért került ide? A kormány és az ENSZ részére tervet készíteni a művelődés fejlesztési lehetőségeiről.

Iskola

Az 1965 óta független ország a 19. század nyolcvanas éveitől brit protektorátus volt, a helyi hatalmat szultán gyakorolta a mohamedán (szunnita) vallású lakosság fölött. A gazdaságilag rendkívül elmaradott köztársaságban meglepően magas a funkcionális analfabéták száma, de kevés az olvasni való. A művelődésben a hangsúly a vallásos írásokon van. 1980 óta állami alfabetizálási program működött a külföldi szakértők közreműködésével. Az iskola előtti foglalkozást a gyermekekkel – Edhuruge – követi az „általános iskola”, a Makthab –, majd

a középiskolának megfelelő magán- és állami iskola. A nők iskolázottsága magasabb, mert a férfiak sokat vannak a tengeren.

Kalligráfus ismeret

Az oktatáshoz hozzávesszük még a tömegkommunikációt (rádió és tévé működik), kis példányszámban újság, rengeteg japán és szingapúri eredetű magnó, kazetta.

Az olvasni nem tudás jellemző. Gyakorlat hiányában a megtanult írásjelek (az arabhoz hasonlóak) nehezen állnak össze szavakká, a szavak mondatokká, a mondatok szöveggé. Úgy lehet elképzelni a divehi írástudást, amellyel a lakosság rendelkezik, mint a kalligráfus ismeretét, aki egymás mellé tudja rakni a betűket. A kiadás minimális. A kormány az ENSZ Fejlesztési Alapjához fordult segítségért: készüljön terv az olvasásfejlesztéshez, könyvtárhálózathoz.

Mezítlábas protokoll

Az első tájékoztató beszélgetésre az akkori Tervhivatalba (National Planning Agency) taxival mentem a kis távolság ellenére, egy – még sosem átélt – monszunzápor miatt. A szállodában még be tudtam bújni a taxiba, de már a Tervhivatalnál a kocsi a mély tócsák miatt nem tudott a kapuhoz férkőzni, így az ENSZ-konzultáns ingujjban ugyan, de szigorúan nyakkendőben, a helyi kíváncsiak szerint, feltűrt nadrágszárral, szandálba gyűrt zoknival a kézben és mezítláb vonult be a megbeszélésre. Érkezés után felajánlottak egy szolgálati járművet ott-tartózkodásom idejére, egy biciklit, amit köszönettel nem vettem igénybe.

Kis csolnakom és Fülíg Jimmy

Amikor vége lett a ramadáni böjtnek, a házakból harsány mag-nózene áradt szét, feledtetve a műezzinek nemrég még a városi hangosbeszélőkön továbbított felhívását az ájtatoskodásra. Egymásba értek a Zsivágó, a Strangers in the Night, a Lili Marleen dallamai, és akkor éreztem igazán, hogy nem akár-honnan jöttem, amikor felcsendült a „Kis csolnakom a Dunán lengedez”. Ezt a fura zeneegyveleget ízlelgetve és kerülgetve a tocsogós pocsolyákat, a tengeren felbukkant a hold karéja, majd – mintha egy ledér nőszemély lenne – szinte hátravetődött mindenki szeme láttára, és percekben belül valahogy homályossá vált, mintha csak elszégyellte volna magát.

Látogatást is tettem egy valódi bennszülött szigeten, a Kaa-fu-atollhoz tartozó Thulusdhoo-n, ahol egy iskolát avattak fel.

Arra koccintottunk fiatal kókuszdió tejével a nehezen ki-mondható nevű szigeten a maldív oktatási miniszterrel, hogy meginduljon a szervezett olvasás, vagyis könyvtárszolgálat a köztársaságban, és ehhez helyben képezzék ki a szakembereket. A szigetre történt kiruccanás nem mindennapi élmény volt. A tengermélység figyelembevételével kellett átszállni ki-sebb hajóról nagyobbra, majd a kikötésnél fordítva. Az iskola-avatás a szigeten megfelelő ceremóniával történt, szalagvágás, táblaleplezés, faültetés, és persze ünneplő közönséggel és kisdobos egyenruhához hasonlóan felöltöztetett kisgyerekek asz-szisztálásával. A ceremónia felidézte bennem Fülíg Jimmy találkozását a néppel a Boloncság-szigeten („Szervusz nép, szervusz király!”).

Semmi kutya, tömérdek hal

A veszettségveszély miatt nem volt kutya az országban. Hal viszont bő választékban és minden mennyiségben. Ugyanez vonatkozik a fantasztikus ábrákat kirajzoló korállra, ölnyi szélességű korállbokrokra és sosem látott színezetű kagylókra. Az éthalak ellátják az egész országot táplálékkal. Termőföld – a trópusi gyümölcsöknek valón kívül – nincs. A másik alaptáplálék a kókuszdió.

A harmadik fő táplálék, a rizs importtermék. A bevételi forrás a halászat (a külföldi halfeldolgozó hajók helyben, a nyílt tengeren végzik a munkájukat), a hajózás és az utóbbi években az idegenforgalom. Turista-szigetek alakulnak, amelyeket külföldi szállodaláncok bérelnek ki.

Csinnadratta monszunnal és Rigolettóval

Furana, Villivaru, Villingili: csingilingi-csengő nevű szigetcsek. Az egyik ilyen kókusz- és devizatermő paradicsomban a svédasztalos ebédért sorban állva meguntam, hogy mindenféle nyelven karattyolnak, de magyar szót nem hallani. Kísérletképpen egyszer-kétszer leejtettem az evőeszközt, és jól elkáromkodtam magam olyan ízes magyar fordulattal, amire, ha ért valaki ezen a nyelven, feltétlenül reagál. Ezzel szemben egy másik szigeten a tengerben rábukkantam egy magyarul csevegő kedves vajdasági házaspárra. A találkozást finom hideg vízzel ünnepeltük meg, ami akkor jobban ízlett, mint a legnemesebb francia pezsgő.

A tenger kiapadhatatlanul kínálja kincseit, ez esetben inkább érdekességeit korállokban, kagylókban. Tilos a fekete- és egyéb korállok kiemelése. Az évszázadok során egymást követő hó-

dítók (arabok, ceyloniak és mások) közül a legmaradandóbb nyomokat az arabok hagyták, akik a buddhista tenger közepén a 12. században a mohamedán hitre térítették a lakosságot. Az értelmiség és a nemzetközi érintkezés nyelve az angol. Maldív a Brit Nemzetközösség különleges státusát élvező tagja.

A fővárosban egy-két érdekesebb épületen kívül, mint amilyen a főmecset, az elnöki palota, különösebb látnivaló nincs. A legszebb viszont a tenger, és a tájkép is mutatja, hogy kifejezetten jól tesz egy városnak, ha bólogató pálmafákkal van teli. Ám monszunos esőkor sem a tenger, sem a pálmafák nem nyújtanak vigaszt, talán az emberi szenvedély tud olyan vad lenni, mint a monszunvihar. Ilyenkor órákig az ember ki sem teheti a lábát.

Male múzeuma túlszűfolt, de sok történeti, néprajzi emlék található benne. A sportstadion a város általános színvonalához képest korszerűnek mondható. Itt zajlott le a függetlenségi ünnep katonai felvonulással, gyakorlatozással. A nemzetbiztonsági gárda csapatai (ez katonai-csendőri-rendőri erő egyben) mutattak be harci gyakorlatokat, és akkor különösen kellemes volt hallani, hogy egy részüket a *Rigoletto* dallamára végezték.

Este a szállodában a papírok, jegyzetek, okmányok rendezgetése közben az egyik borítékból egy kétforintos esik ki vidáman, körbegurul. Szervusz, kétforintos, hát figyelmeztetsz, hogy annyi idegen szokás, íz, illat, szín, pénz és beszéd után gurulunk haza? De közben még volt egy világlátványosság.

Ceylonról

Elefántkörmenet – Kandy Pereira

Maldívtól alig másfél órás repülőút Sri Lanka fővárosa, Colombo. Innen autóval háromóránál van Kandy, a zarándokváros, ahol a Buddha szent foga templom és kegyhely található, és ahol minden évben fantasztikus ceremóniával ünneplik öt napon keresztül az ereklyét. Ennek elmondása összefoglalható „*Szent fog és kesudió*” alatt.

A Kandy-intermezzót a véletlen hozta úgy, hogy a Maldívi küldetés vége egybeesett a buddhista világ egyik nagy ünnepével, talán a leglátványosabbal. Az út Kandyba maga sem érdektelen. Jó néhány batikműhely mellett vezet el. Ez nemzeti termelés-számba megy, pompás rajzú és koloritú, a ceyloni népelet, hagyományok és természet mindmegannyi motívuma tarkállik a sajátosan előállított textíliákon. Az autó áthalad Keshu falun, ahol nagy halmokban állnak a házak előtt a gyümölcsök (az emlékezetes „*kesudió*” az ÉS-ben). Néhány faluval odébb az elefántiskola. Turistacsábító hely, ahol néhány krajcárért az ormányosok oktatói bemutatják neveltjeik tudományát szárazon és vízen. Fuvarozás, daruhelyettesítés, fürdés, spriccelés szerepelnek a repertoárban. De ez nem csak egyfajta cirkusz. Szoktatják, idomítják az elefántokat munkára (az őserdőbe munkagépekkel nemigen lehet behatolni), közszereplésre, így a Kandy-körmenet elefántjainak egy részét is erről a telepről kölcsönzik. Ilyen-olyan formában az elefánt szinte nélkülözhetetlen sok más ázsiai területhez hasonlóan a ceyloni folklórban is. Teaültetvények és teagyárak (ezekben állítják elő a világhírű keverékek, mint a Lipton, Earl-Grey alapanyagait), gumiültetvények és üzemek szegélyezik az utat Kandyig.

A város: kegyhely, turistaközpont, kézművestelep. Egy tő körül épült fel dimbes-dombos területen, magas hegyek és őserdők övezik. A szingaléz királyok utolsó székhelye. A szingaléz monarchia a világ egyik legrégebb királysága volt, 2300 évig állt fenn, amidőn az utolsó uralkodó – Sri Wickrema Rajasinge – 1815-ben brit fogságba esett. A megadási aktusnak ott-hont adó, 1784-ben épült fapillérű fogadási terem ma is impozáns. E történelmi épület tözsomszédtségában helyezkedik el a Dalada Maligawa, a Buddha szent foga relikviát őrző templom.

Hála esőért

A szentély i.e. a 16. században keletkezett, a 19. század elején építette hozzá az utolsó király a teraszos, kilátószerű oktogont, Ázsia alighanem egyik legtöbbet fényképezett műemlékét. A templom egybeépült a kolostorral, gazdagon díszített faragásokkal, kegytárgyakkal. Központi helyiségben, elkülönítetten őrzik a szent fogat, amely a 4. század elején került Ceylonba. Maga a körmenet, a fesztivál ünnepség eredete, gyökerei, hagyományai messze a múltba, több mint két évezred távolságba vesznek. Srí Lanka egyébként a körmenetek országa, gyakran fordulnak elő ilyenek az évfordulók, ünnepek alkalmával. A szent fog körmeneté a leglátványosabb és alighanem a legnagyobb tömegeket vonzó. Első leírása Fa-Sien kínai vándor-szerzetesnek köszönhető, aki az 5. század elején érkezett a szigetre. A szent fog ünnepléséhez tartozik az is, hogy a telihold napja az, midőn Buddha az első szentbeszédét tartotta. A körmenet azonban nem egyszerűen vallásos jellegű.

Srí Lanka népességének nagy többsége mezőgazdasággal foglalkozik, és mint ilyennek, az időjárás mindig rendkívüli

módon befolyásolta az életét. A körmenet-fesztivál időpontja egybeesik a nagyon várt esős monszun-időszak kezdetével. Így az ünnep a hódolat kifejezése is az életet adó esőért.

Tánc végeérhetetlenül

A külsőségek fantasztikusak, a résztvevők, a közönség odaadása határtalan, európai mércével szinte elképzelhetetlen. Tíz- és tízezrek helyezkednek el a tűző napon az útvonalon, egymáshoz préselődve már a déli órákban, hogy minél jobb helyről láthassák a besötétedéskor kezdődő látványosságot. A fizető nézők alkalmi tribünökön helyezkednek el, amelyeknek a helyárai a látványosságok közelségével arányosak. (A legdrágábbakért a templom bejáratával szemben, 10 dollárt kérnek.) Fél kilenckor kezdenek kivonulni a templomból a dúsan felkantározott, kicicomázott, elemes világítótestektől fénylő elefántok, nyergükben két-három hajtóval. 60-80 elefánt cammog méltóságteljesen körbe a kijelölt útvonalon. Egyikükön viszik a szent fogat. A hatalmas tömeg és a hangulat semmihez sem hasonlítható.

A ceremónia mintegy két, két és fél óra hosszat tart. Több ezer törzsi népviseletbe öltözött táncos, zenész szurokfáklyák lángjai mellett ropja a táncot a dobok extatikus ritmusára – megállás nélkül. Kilométernyi a menetoszlop, minden nagyobb téren, utcakeresztezéskor lelassít, vagy megáll, és folyik a produkció. Igazi népi show, fesztivál, tömegdelírium, sajátos atmoszférával. Az a benyomás, hogy a fesztivál vallásos kiindulópontjára, a szent fogra immár senki sem gondol. A látványosság mindenkit lenyűgöz. A körmenet végül visszakanyarodik a templomhoz, és megkezdődik a nézősereg elvonulása, elképzelhetetlen tumultusban.

Lassanként elcsendesedik a város, másnap reggel újra körmenet indul a városközponttól távolabbi helyeken, szerényebb külsőségek között. Az elefántok is mintha fáradtabban camognának. Az odaözönlött turisták és százernyi bennszülött közül sokan útnak indulnak a világszép botanikus-kert felé, ahol királpálma-fasor, orchidea-pavilon, hibiszkusz, bougainvillea és megannyi paradicsomi illatozó növény-virág látványa és csendje pihenteti és búcsúztatja a Kandy látványosság vendégeit.

Rwandáról

Az ezer hegy országában

A volt Belga-Kongó szemléletes leírását André Gide adta meg a harmincas években, a *Voyage au Congo* című, nagy port felvert könyvében. Több impala (fekete antilop), zebra, marabu és más honos állatfajta-nemzedék váltotta azóta egymást, e fajták, akárcsak a leopárd-orchidea-gyönyörűségek és a pompás növényzet, megmaradtak, a körülmények azonban megváltoztak.

Szép Rwanda

Rwandának (Ruandának) nevezik a volt Belga-Kongóból kiszakadt országot, „mille collines”-nak is, azaz ezer dombnak. Valójában azonban hegy, hiszen a tengerszint feletti magasság az országban 1500–2500 méter közötti. Ebbe a vízszintes menetet alig ismerő, kapaszkodókkal teli országba jutottam el, ugyancsak nemzetközi szervezeti megbízás és a kormány meghívása alapján tudományos információ-könyvtárrendszer tervezéséhez szükséges előtanulmány elvégzésére.

A bantu eredetű lakosság fele a magyarországinak, míg a területe mindössze az egynegyede, így a legsűrűbben lakott afrikai országok közé tartozik. A múlt század végén német gyarmat volt (érdekes volt betekinteni a kabgai püspökség könyvtárában a századforduló levelezésébe a hamburgi Kolonial Institut és a papi és civil „helytartók” között). Az első világháború után belga mandátumterület lett. 1962-től számít függetlennek. Minden ország médiuma szinte hetente ad hírt az

ottani tragikus történetről, a két nagy törzs, a hutuk és a tuszik közötti mészárlásokról, ami a látogatás idején, 1983-ban éppen szünetelt, vagy csökkent mértékű volt. Ezért erről itt és most nem szükséges többet szólni. A szép ország minden szempontból egyike a legszerencsétlenebbeknek.

Akagéra

Ami rögtön megragadja az ideiglenesen és jól ellátott odalátogatót, az az ország kellemes természeti atmoszférája. A magas fekvés miatt az Egyenlítő-övezet ellenére a klíma nemcsak elviselhető, inkább barátságos, a legmagasabb hőmérséklet ritkán emelkedik 30 fok fölé. Az esték hűvösek. A csapadékos időszakokban gyakran esik, de csak olykor monszunszerűen. Gazdag, változatos a növényzete, állatvilága, a mindenütt jelenlévő hegyek dimbes-dombos útjai, és ha nincs éppen törzsi háborúskodás, többnyire kedvesek, mosolygósak az emberek. A fővárosa Kigali.

Nemzeti parkja, az Akagéra paradicsomi állapotokat nyújt a vadvilágnak. A gazellaként szökellő impalák, a rengeteg zebra és más egzotikus állatok rendkívül érdekesek az európai szemnek. Nem is annyira az állatokra és a virágokra, inkább az emberekre kell vigyázni, akik az orvvadászatot nem vetik meg, ha kilátás van például elefántcsontra, de a legnagyobb érték a vulkanikus hegyek táján élő gorilla. Elfogják és drága pénzért kicsempészik orvosi, biológiai kísérletekhez.

Nem bizonyos azonban, hogy ami jó a természetnek – az állat- és növényvilágnak –, az az embereknek is jó. Végül is a rezervátumok a termőterület leszűkítésével járnak, a húshozam növelését sem segítik. Csak a más világrészbelinek öröm és

szenzáció az egzotikus fauna és flóra, az odavalósi talán inkább terhesnek érezheti a rezervátumok kivételezettségét.

Nem ér a nevem

Nemcsak a természetvédelmi tájak értékelése lehet eltérő attól függően, hogy kívülről vagy „belülről” nézi-e az ember, de teljesen mások például a névviselési szokások is. Az anyakönyvezés az ősi törzsi hagyományokat követi, nem pedig azokat az általánosan elfogadott szabályzatokat, melyek szerint egy gyermek az apja vagy az anyja nevét viselheti. Ezek a néprajzi körülmények változóak.

Az ezer hegy országában a gyermek a születési körülményekre utaló nevet viseli. Így például „Könnyű szülés”-nek hívhatják, vagy ha éppen „Vihar” volt, akkor annak. Ez azt jelenti, hogy az azonos szülőktől származó gyermekek, a testvérek mind más-más családnevet viselnek. És hogy ez a szokás mennyire erős és az eredete mennyire visszanyúlik a régi hiedelmekhez, azt az is mutatja: amennyiben egy ikerpár egyik tagja meghal, a megmaradtnak azonnal nevet kell változtatnia (az ikreknél a névben van valami közös utalás), nehogy a rossz szellemek érte is eljöjjenek.

Amint a fejlődő világok némelyikében (a legkevésbé fejlődőkben), a házasságok nem az égben, hanem a klánok megállapodása szerint kötnek, közvetítő segítségével, akinek anyagiakat elrendező és ceremóniamesteri szerepe van. Ezek a kötelékek azért is külön is érdekesek, mivel az ország lakosságának nagyobb része főleg katolikus keresztény, míg kisebbség része animista, természethívő. A katolikus missziók szerepe ma is jelentős, iskolákat, egészségházakat tartanak fenn,

a jelenlétük érezhető, és ez összefér a törzsi szokásokkal, például a népi gyógyászattal.

Izzó szikla

Természetes a népi hiedelmek, legendák sokasága egy ma is élő törzsi hagyományú országban. A modern civilizációnak, a gazdaságfejlesztésnek, a művelődéspolitikának együtt kell élnie velük.

Hogyan lehet fejleszteni például egy olyan területet, amelyen állattenyésztő, lovas nomád törzs tanyázik, a Hima, amely szinte kizárólag tehéntejjel és -vérrel táplálkozik?

A Kamegeri-szikla története is tanulságos. A Nílus legkele-tibb forrásvidékének a környékén a múlt század első évtize-deiben, Gahindiro király uralkodása idején az egyik tanácsadó, Kamegeri azt javasolta, hogy egy bűnözőt fehérre izzított sziklára vessenek. A gyors végrehajtásra minden éghetőt kiir-tottak a környéken a szikla felfűtésére. A király az előkészüle-tekkor döbbsent rá, hogy aki ilyen kegyetlen büntetést eszel ki, az maga az átok, így azt vettette az izzó sziklára.

Az országban a nyolcvanas évek elején gazdaságfejlesztési tervekkel foglalkoztak. Az állandóvá vált törzsi háborúskodás miatt azonban ezek nemigen lettek reálisakká. A gazdaság alapja a mezőgazdaság, ennek kellene ellátnia az ország népes-ségét. Belga társaságok művelik, pontosabban műveltetik a bá-nyászatot (ólomkoncentrátumok, volfrám, arany). Az ország egyik nagy problémája, hogy nincs tengeri kijárata, van viszont két nemzetközi és több helyi repülőtere. A külföldi segítség-nyújtás szerepe az elmondottakból következően életmentésre (egészség, táplálkozás) összpontosul.

Az országnak tragikus helyzete ellenére, vagy éppen ezért is, szüksége van művelődési alapokra.

Mindenekelőtt az olvasásszervezésre, könyvkölcsönző állomásokra, hogy a már alfabetizáltak ne felejtse el írni-olvasni. A hivatalos nyelv a nemzeti kinjarwanda, a tudomány, az értelmiség nyelve a francia. Minden valószínűség szerint és az eddigi – és a hasonló helyzetű országokban tapasztaltak alapján – létre kellene hozni egy olyan integrált intézményt, amely egyszerre látná el a műfaji sajátosságok fenntartásával a nemzeti könyvtár, a levéltár, a dokumentációs központ és közkönyvtári szervezés szerepkörét. Ehhez az intézményhez kellene kapcsolni a szakoktatás (mezőgazdaság, kézműipar, egészségügyi alapismeretek) gyakorlati részét is. Butareban egyetem működik. Szakképzett emberek kellenek, és ezt csak helyi képzéssel lehet megoldani, külföldi tanerők bevonásával. Vannak már kitűnő magyar szakemberek is erre, és velük is ki lehet alakítani a szükséges gárdát, mely számottevő – ha volumenében nem is nagy – szellemi export lehetne. A fejlett országokban szokásos munka- és kulturális „műfaji” megosztás a nagyfokú elmaradottság körülményei között inkább utánzás, és szűkebb érdekeket szolgál, mintsem reális szükségleteket.

Vers-kísértetek a Rwanda-ciklushoz

Bevezető:

„Úgy érzem, értem
mit fejezett ki és be
Hemingway a véggel
vadölőjével kezében.”

*Kis reggeli zene Kigaliban
(A tergo és permutálható vers)*

1. variáns

Ragyogó napsütéses
a reggel, bővülő a táj
oly égszín kékes,
már szinte fáj.

Hegyek, sejlő-erdő
fenn felhőtlen ég
bennem buzgalom, erő
megannyi féktelenség.

Mindent, s egyszerre akarok,
alkotást, ölelő szerelmet,
harcot, de nem haragot,
s a véltlennek kegyelmet.

2. variáns

Már szinte fáj
oly égszín kékes
a reggel, bővülő a táj
ragyogó napsütéses.

Megannyi féktelenség
bennem buzgalom, erő
fenn felhőtlen ég,
hegyek, sejlő-erdő.

S a véltlennek kegyelmet,
harcot, de nem haragot,
alkotást, ölelő szerelmet,
mindent, s egyszerre akarok.

Ország, törzs, nemzeti ágon
nekem az egész világ
megértése örök kívánságom,
határtalan kíváncsiság.

Úgy érzem, értem
mit fejezett ki és be
Hemingway a véggel
vadölőjével kezében.

Csak addig érdemes
míg az élet éltető,
a lélek sem kérges,
ha a test nem széteső.

Világszerte akadhat megoldás,
ha egyénre nem is adott,
a sűrű toldás-foldás
nem mindenkire szabott.

Ne vegyék kérem komolyra,
hisz az egész: játék,
hogyan is lenne másképp
rímek oda-vissza tolva?

Határtalan kíváncsiság,
megértése örök kívánságom
nekem az egész világ
ország, törzs, nemzeti ágon.

Vadölőjével kezében
Hemingway a véggel
mit fejezett ki és be
úgy érzem, értem.

Ha a test nem széteső
a lélek sem kérges,
míg az élet éltető
csak addig érdemes.

Nem mindenkire szabott
a sűrű toldás-foldás,
ha egyénre nem is adott,
világszerte akadhat megoldás.

Rímek oda-vissza tolva?
hogyan is lenne másképp
hisz az egész: játék,
Ne vegyék kérem komolyra.

Este az Ihema-tónál

A tóparti
szálloda
teraszáról
látni
oda
(minő
véletlen)
ahova
zebracsapat
vonul le
várva a napnyugtát
csemegéje
sóadagját.
Elhalkul
a sokszólamú
fotós-
tanú,
kaffogás
és kattogás
az estben.
A sötét
a zebrák
csendben
majszojják,
míntha
nézőiket is
majmolnák,

de egyetlen
hangosabb
szóra
átváltanak
- futóra.
Közben
kecses
impalák
szökellnek,
csúf
marabuk
keverednek
közéjük.
Fekete
tej-sűrű
a sötét,
de a képek
készek,
a zebrák
sóadagjukat
megszolgálták,
az Ihema-tónál
ma is mindenki
tette
a dolgát.

Impalák

A rwandai
nemzeti parkban
antilop-
csorda,
néhány hím,
a többi
oldalborda.
A hím
háremet bír
de aggregények is
körülnéznek,
balsorsukat
bőgik-sírják.
Néha
mivel
nyugalmat
nem lelnek
a háremfővel
birokra kelnek.

Látványos,
csatáktól
óvott helyen
veszélynek
nem kitetten
vén nőstények
vigyázzák
a kicsinyeket.
A nőstény-
csorda
közben
várja,
mi lesz
a sorsa,
ki lesz
gazdája,
kinek
szülhet
új impalákat.

Nem képzelt riport Rwandából

Szombat reggel
a szállodában,
kint eső-lepel,
fekszem még, írok
a vágytalan ágyban.

Első szókapocs
kaján magyar
fülnek-szemnek
Rwanda-randa
meg elefántágyar.

Mit tudunk
e közép-afrikai
hegyes helyről,
túl azon, hogy
jó ott a szafari?

De lehet ezt se,
mégis annyit:
szín-fekete
országnak tudott
megmaradni.

Életvitele furcsa,
érdesen zsibongó,
megértésének kulcsa:
ez volt a hírhedt
Belga-Kongó.

Aki olvasta Gide
kongói naplóját,
sejtheti e nép
zavaros múltját,
és jelenét.

Kinek-minek
az érdekében áll,
hogy a környezet-
védelem még hány
leopárdot számlál?

Kellenek a vadak,
de míg emberek bajban,
nem volna szabad
csak vadászkodni,
mint hajdan.

Sűrű lián, inda
fényt nem ereszt,
megborzongok, mintha
sámánkézben lenne
egy lándzsakereszt.

Nem maláriás vízió,
bárki megérti:
s távoli dobszó Afrika
közepén magyarul
irkál egy férfi.

Varázslónál

Hamarosan elvisz
az ördög,
(súg a mágus,
ha megtörtök.

Félelmetek
rám hagyjátok,
ellenszerem
jó gyógy-átok.

S ha mégsem foganna
meg átkom, újra próbálom,
páciensemét az égből
visszavárom.

Olvasásos jövő

Kigaliban
tűző napon
medencénél
fővök
s önállóan tervezek
olvasásos jövőt
majd félig
napszúrottan
hűsítőül
egy kicsit
verselek

Afrika után Budapest felé

Elmúlt egy hónap,
újra itthon,
hazajöttem, bízón.

Mindenki rád ügyel,
gondod evés-ivás,
pihenés, semmi más.

Mégis úgy éreztem
legjobb fenn,
tizenkétezer méteren.

Ki pedig nagyon buzog,
dolgozhat is, de minek?
Hova vezetnek itt sínek?

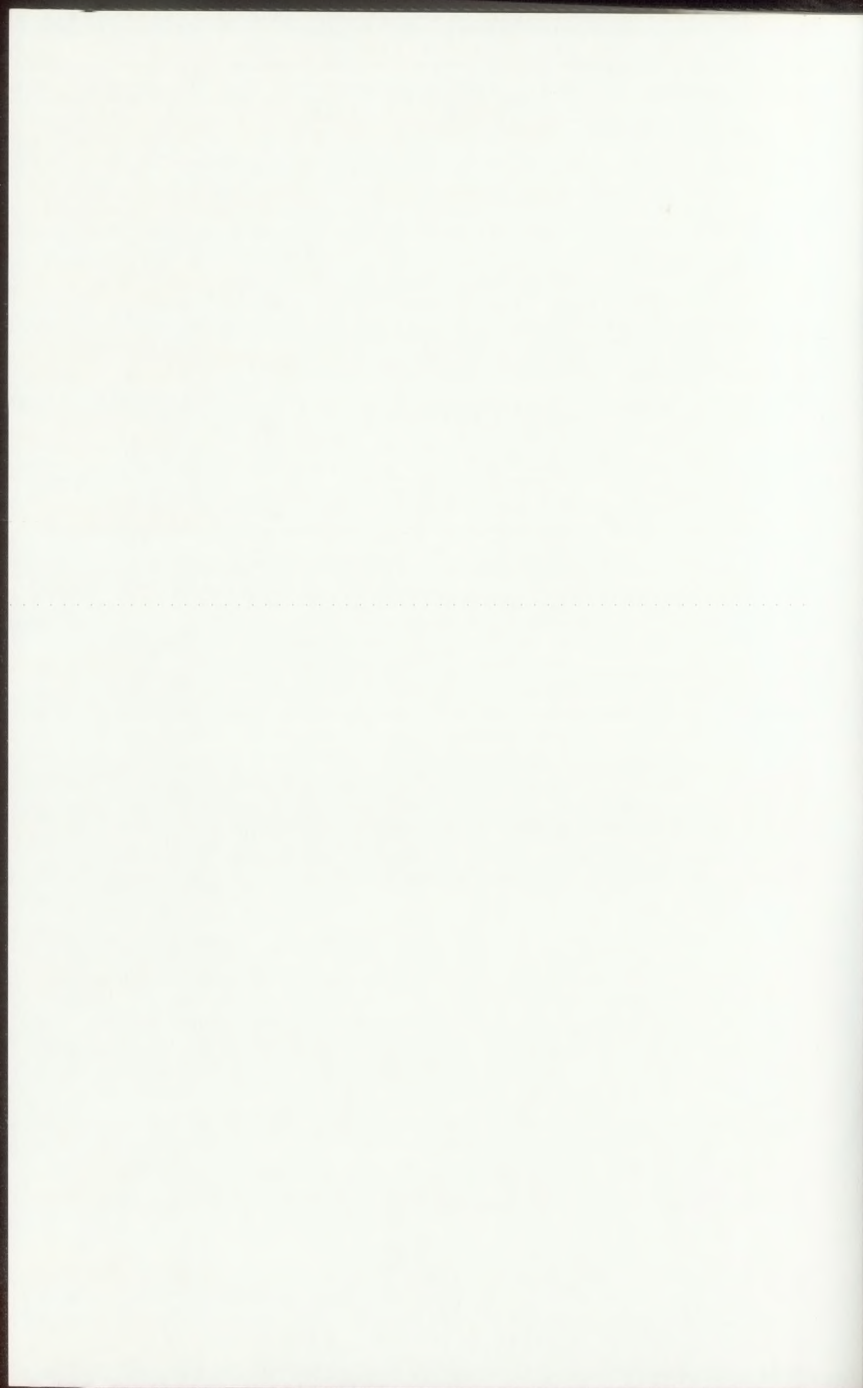
Pihentető a Jumbó,
siklik, ringón ráz,
magához ölel a fémváz.

A jó bizonytalanban,
ami érdemes lehet
megpróbálom, kísértet-verselek.

Ez a determináció,
csecsemőként éled át
a tíz repülő órát.

És ha lezuhannánk,
éltem, szervusz égbolt,
szép kísérlet volt.

UTÓHANG

Mi Ingres hegedűje?

Az „Ingres hegedű” fogalmát furcsa módon nem egységesen ítéli meg a legilletékesebb francia ismerettárák egyike, a *Larousse*. A *L. du XX. siècle* meglehetősen gyanús legendának tekint a nagy francia festő és rajzoló büszkeségét hegedűjátékára, az őt illusztrissá tevő valódi művészetével szemben. A *Grand L. Encyclopédique* viszont szikáran annyit közöl: valaki (művészi) főtevékenységén kívül valami mást is művel (mint Ingres a hegedűjátékot). Gábor György *Ingres hegedűje* (Magvető, 1972) a maga nemében nemzetközileg is egyedülállóan gazdag olvasókönyvében és példatárában a fogalmat így magyarázza: „...a világszerte használt terminus technicus... igen széles skálájú: a kontár szórákozástól az ügyes műkedvelésig, a szenvedélyes kedvteléstől az iskolázott mellékfoglalkozásig, sőt azon is túl, mindkét területen egyforma mesteri tudásig ível”. Horatius azonban szigorúbban ítél „suszter, maradj a kaptafánál” népiesen értelmezve magyarul egyik episztoláját, de arról nem szól, vajon hányféle kaptafa is van.

„Szenvedélyes kedvtelés” – mondom jóindulatú elfogultsággal, ha magam választhatnék a széles skálából. De olyasféle érzés (vagy téveszme) is bujkál a közlésvágyó emberben, ami ellentétes a „dèjà vu”-vel, hogy egyedileg, sajátosan, másképpen jelenít meg, mutat be valamit, vagy valakit szóban, képen, zenében, mint az eddig történt. Enélkül aligha születne akár kontár, akár műkedvelő, akár éppenséggel valódi műalkotás.

Néhány személyes szó és „lökjük a kecskét”

E kötet előzménye, a „*Bal kezem öt ujjja az Ingres-hegedűn*” (Argumentum, 1994. 83 old.) „hetvenkedésem” nem szakirodalmi termékeként. De hát most már lehetne „nyolcvankodás” közele is, hiszen változatlanul hiszem, hogy míg a mintegy ötszáz körüli magyar és tucatnyi idegen nyelven a könyvtári-információs területről megjelent publikáció mellett e kötet is elviseli a nyomdafestéket, a szélesebb nyilvánosságot. (Ilyesmi megjelent már különböző lapokban, mint például a régi *Magyar Nemzetben*.) Ingres hegedűjének több évi hangolásánál bármennyire is igyekeztem saját vonómmal tenni ezt, műfaji okokból is óhatatlanul becsúszhattak erős hasonlóságok, vagy ismétlések tájékozatlanságomból. Ezért bocsánatot kérek az érintett múlt és jelen szerzőitől. Nincs ennek más oka, mint „szenvedélyes kedvtelésem”, és nem kellő irodalmi ismereteim. Ugyanez vonatkozik részben a föld- és néprajzi riportokra is.

Az Ingres-magyarázat után tiszteletlenségnek tűnhet a „lökjük a kecskét”, a Vidám Park-beli mutatvány említése. Pedig talán csavaros gondolatársítással nem csak az. A mutatvány ismeretes. (A sínen legmagasabbra fellökött kecskefigura célba érését fényjel mutatja.) Valójában ez nemcsak a nyers erőt, hanem az erőfeszítést jutalmazza, amellyel a versenyző kitarásával magának és másoknak derűt okozott.

Úgy vagyok a nem szakmai írással, mint kedvelt sportommal, a tenisszel (a foci is az, de csak tv-nézőként, Fradi-szurkolóként nem járok meccsekre), amit sosem játszottam igazán jól. Ám minden labdára rámegegyek, igyekszem elérni az átemeléseket, és akadnak jó ütéseim. Ezekre szerfelett szívesen emlékszem. Azt kívánhatom magamnak, az olvasó is találjon akárcsak néhány kedvére való szervát vagy leütést, amire szívesen gondol vissza.

TARTALOM

ELŐSZÓ	5
BEVEZETŐ ÉS KÓSTOLÓ	9
I. AFORIZMÁK	
Közéletről és közérzetről	13
II. IDEAGRAMOK ÉS GNÓMÁK	
Kelet-közép-európai dilemmák és dilik	27
III. FÖLDRAJZI INSPIRÁCIÓK	37
IV. TÖRTÉNETEK A MÉLYBŐL ÉS UTÁNA	
A mélyből	
1. Hol ültünk együtt, komám? és „Nem elég, hogyan mondják...?”	45
2. Öltözködjék a Bond Streetről!	47
3. Boldogság, avagy a bibi-ejbatí sztrájkok	49
4. Mire közvetített ki a szakszervezet?	51
5. Éjszakai napos	52
6. Házassági évforduló	53
7. A bepaprikázott katonák	55
Utána	
8. Wiener Walzer avagy Hegyeshalom: szöges ellentétben volt Ausztriával	57
9. Statisztika	62
10. Rákosi, a pék	64

11. A keményszívű cárok	64
12. A sztoikus kisfiú	65
13. Álomgazdaság és „amikor elmentél, a plafonig értél”	65
V. VERSES ÉLETKÉPEK, SZERELMETESSÉGEK	
Életképek	69
Szerelmetességek	75
VI. NYELVELÉSEK, SZÓJÁTÉKOK FURCSASÁGOKKAL	
Furcsaságok	81
Bohó hirdetések	83
Szokatlan rímpárok	84
Szófejtések	85
VII. TIZENHÁROM PIKÁNS	91
VIII. AHOL A MAGYAR IS RITKÁN JÁR	
Egzotikus riportok Maldívról, Srí Lankáról; és vers-kísértetekkel Rwandáról	95
Maldívról: Korallszigetek népe	95
Ceylonról	101
Rwandáról	105
Vers-kísértetek a Rwanda-ciklushoz	110
UTÓHANG	
Mi Ingres hegedűje?	119
Néhány személyes szó és „lökjük a kecskét”	120

ISBN 963 446 189 1

A kiadásért felel az Argumentum Kiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Eperjessy László

Fedélterv: Somogyvári Zsuzsa

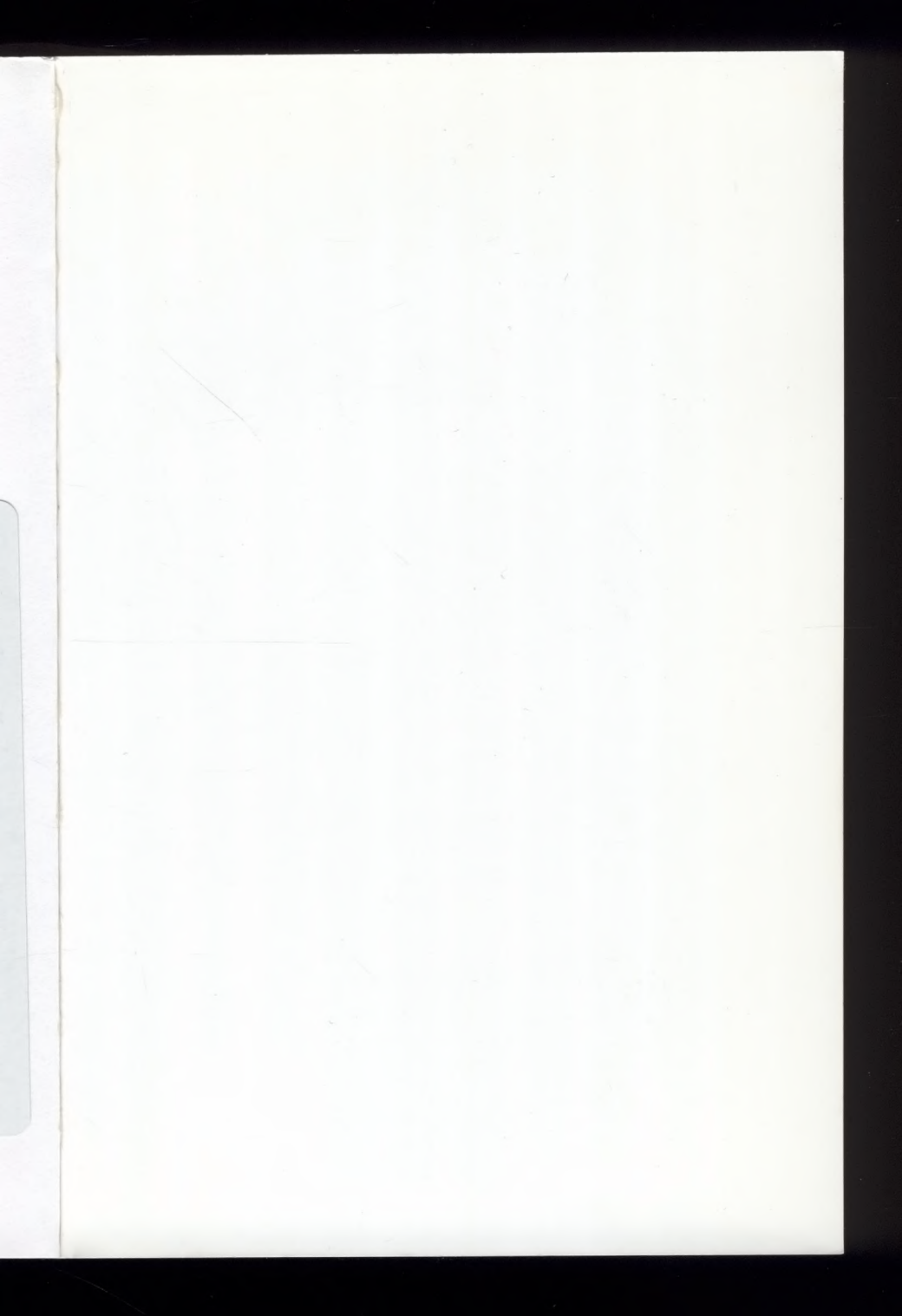
Tördelte Türr Tamás

Nyomta az Argumentum Kiadó nyomdaüzeme

Felelős vezető: Roznai Zoltán

2761/or

A világot és az egyéneket szinte szüntelenül kísértetek járják be. A nagy társadalmi mozgások közvetlenül vagy közvetetten hatnak az egzisztenciára, a fizikai létre, a gondolkodásra. A mikrovilág személyei nemcsak tükrözik ezeket a hatásokat, hanem elő is idézik, hol drámai, hol oldottabb, játékosabb formákban. Ez a kis könyv az oldott, a játékos formákat kívánja vázolni még akkor is, ha drámai dolgokról esik szó. Nem „kincstári optimizmus” ez, hiszen a világ tekintélyes részén ennek nincs alapja. Ennek kifejtésére azonban másfajta irodalom kínálkozik. „Ideagrammokban” mégis lehet mérni, mint a cseppben a tengert, az élet dolgait, a történetek, a szerelmi élet, a nyelvelés és a földrajz furcsa gondolattársításait. Lényegükben: játékosan, aforizmák, gnómák, ironikus elbeszélések és pikantériák tükrében.

ISBN 963 446 189 1

9 789634 461890

Ára: 1600 Ft

RÓZSA GYÖRGY

Változatok Ingres hegedűjére és Chagall-inspirációk

18